Утверждаю:
Директор школы: ________
Гилязова Р.Ф.
Приказ № 342 от 20.08.2018

Изменения в основной образовательной программе основного общего образования МБОУ «Балтасинская СОШ» Балтасинского муниципального района Республики Татарстан

Изменения рассмотрены и
приняты на заседании
педагогического совета
20 августа 2018 года
Протокол №1 от 20.08.2018

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Балтасинская средняя общеобразовательная школа»
Балтасинского муниципального района РТ
п.г.т. Балтаси ул. К. Маркса, д. 7

Номер документа	Дата
342	20.08.2018

ПРИКАЗ

О введении в действие учебного плана на 2018-2019 учебный год, утверждении штатного расписания, календарного учебного графика

На основании решения педагогического совета МБОУ «Балтасинская средняя общеобразовательная школа» (протокол № 1 от 20.08.2018)

ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Утвердить штатное расписание МБОУ «Балтасинская СОШ» и ввести в действие с 1 сентября 2018 года (Приложение № 1).
2. Ввести в действие учебный план МБОУ «Балтасинская СОШ» на 2018-2019 учебный год.
3. Утвердить календарный учебный график МБОУ ««Балтасинская СОШ» на 2018-2019 учебный год.
4. Установить следующий объем учебной нагрузки педагогическим работникам согласно учебному плану на 2018-2019 учебный год (Приложение № 2).
5. Установить следующий объем учебной нагрузки по кружкам работникам согласно учебному плану на 2018-2019 учебный год (Приложение № 3).
6. Внести следующие изменения в Основную образовательную программу основного общего образования: заменить содержание предметной области «родной язык и родная литература» и изложить в новой редакции (Приложение № 4).
7. Утвердить:
   - АОП основного общего образования МБОУ «Балтасинская СОШ» для обучающихся с тяжелыми нарушениями речи;
   - АОП основного общего образования МБОУ «Балтасинская СОШ» для слабовидящих обучающихся;
   - АОП начального общего образования МБОУ «Балтасинская СОШ» для обучающихся с задержкой психического развития.
8. Контроль за исполнением данного приказа оставляю за собой.

Директор школы: ____________________ Г.Ф. Гилязова

Директор школы: ____________________ Г.Ф. Гилязова

Приложение № 1 к приказу № 342 от 20.08.2018 г.

Приложение № 4 к приказу № 342 от 20.08.2018 г.

Раздел 2 пункты 2.2.2.3, 2.2.2.4. изложить в следующей редакции:

2.2.2.3. Родной (татарский) язык для обучающихся русских классов (татарская подгруппа) татарская подгруппа

Содержание, обеспечивающее формирование и развитие лингвистической (языковедческой) компетенции

Фонетика. Орфоэпия. Фонетика как раздел науки о языке. Гласные и согласные звуки. Слог. Ударение. Орфоэпия как раздел науки о языке. Допустимые варианты произношения и ударения. Фонетический анализ слов. Оценка собственной и чужой речи с точки зрения орфоэпических норм. Орфоэпические словари и их использование в повседневной жизни.

Графика. Графика как раздел науки о языке. Звуки и буквы. Соотношение звука и буквы. Знание алфавита.

Морфемика и словообразование. Морфемика и словообразование как разделы науки о языке. Корень слова. Однокоренные слова. Особенности словообразования различных частей речи. Основные способы образования слов: образование слов с помощью морфем; сложение как способ словообразования; переход слова из одной части речи в другую как один из способов образования слов и т.д. Усвоение морфемы как минимальной значимой единицы языка, ее значение в образовании новых слов и форм. Определение способов образования слов. Использование различных словарей (словообразовательных, этимологических).

Лексикология и фразеология. Лексикология как раздел науки о языке. Слово – основная единица языка. Лексическое значение слова. Однозначные и многозначные слова. Прямое и переносное значения слова. Толковый словарь татарского языка. Синонимы, антонимы и омонимы родного языка. Словари синонимов и антонимов. Исконно татарские и заимствованные слова.

Общеупотребительная лексика и лексика ограниченного употребления. Диалектизмы, профессионализмы, жаргонизмы, сленг. Активная и пассивная лексика. Устаревшие слова и неологизмы. Неологизмы. Фразеология как раздел науки о языке. Фразеологизмы. Словарь фразеологизмов. Употребление слова в точном соответствии с его лексическим значением. Лексический анализ слова. Использование различных словарей.

Морфология. Морфология как раздел науки о языке. Система частей речи в татарском языке. Принципы выделения частей речи. Самостоятельные части речи: имя существительное, имя прилагательное, наречие, имя числительное, местоимение, глагол, звукоподражательные слова.

Предикативные слова. Модальные части речи: частицы, междометия, модальные слова. Служебные части речи: предлоги и союзы. Определение принадлежности слова к определенной части речи по его лексико-грамматическому значению, морфологическим и синтаксическим признакам. Морфологический анализ частей речи.

Синтаксис. Синтаксис как раздел науки о языке. Словосочетание и предложение как единицы синтаксиса. Основные виды словосочетаний, типы связи главного и зависимого слова в словосочетании. Виды предложений по цели высказывания.

Главные и второстепенные члены предложения, способы их выражения. Однородные члены предложения. Предложения с обособленными членами. Виды простого предложения: односоставные и двусоставные предложения, распространенные и нераспространенные, полные и неполные, утвердительные и отрицательные предложения. Виды сложных предложений: сложносочиненные и сложноподчиненные предложения. Союзные и бессоюзные сложносочиненные предложения. Сложноподчиненные предложения с несколькими придаточными. Виды сложноподчиненных предложений по структуре и значению.

Прямая и косвенная речь.

Синтаксический анализ различным словосочетаниям и предложениям, правильное использование их в речи. Использование синтаксической синонимии для усиления выразительности речи.

Орфография и пунктуация. Орфография как система правил правописания. Правописание гласных и согласных, употребление ъ и ь. Слитное, дефисное и раздельное написание слов. Употребление строчной и прописной букв. Правила переноса. Использование орфографических словарей. Пунктуация как система правил правописания. Знаки препинания, их функции. Знаки препинания в простых и сложных предложениях. Знаки препинания в предложениях с прямой речью, диалогах и при цитатах.

Развитие на уроках родного языка орфографических и пунктуационных способностей учащихся. Осознание их важности при устной и письменной речи. Употребление орфографических словарей и другой справочной литературы при развитии орфографических и пунктуационных способностей учащихся.

Стилистика. Стили речи (научный, официально-деловой, разговорный, художественный, публицистический) и их особенности. Умение выступать перед аудиторией: выбор темы, определение цели и задач; учет круга интересов слушателей при выборе выразительных средств. Особенности устной и письменной речи. Работа с текстами разных жанров и стилей. Перевод текстов с татарского языка на русский.

5-9 класс

Фонетика. Орфоэпия. Тел белеменең бер бүлеге буларак фонетика. Сузык һәм тартык авазлар. Иҗек. Сүз басымы. Тел белеменең бер бүлеге буларак орфоэпия. Татар сүзләрендә басым һәм сүзләрне дөрес әйтү нормалары. Сүзләрне дөрес басым белән әйтү. Аларга фонетик анализ ясау.

Үзеңнең һәм иптәшләреңнең сөйләменә орфоэпик яктан чыгып бәя бирү (авазларның әйтелеше, сүз басымын дөрес кую). Шушы максаттан чыгып, орфоэпик сүзлектән файдалана белү.

Графика

1.Тел белеменең бер бүлеге буларак графика. Аваз һәм хәреф мөнәсәбәте.

2. Сүзнең аваз һәм хәрефләрен чагыштыру. Алфавитны белүнең сүзлекләрдән, төрле белешмә әдәбияттан фадаланудагы әһәмиятен аңлау.

Морфемика һәм сүз ясалышы. Тел белеменең бер бүлеге буларак морфемика һәм сүз ясалышы. Сүзнең тамыры. Тамырдаш сүзләр. Төрле сүз төркемнәрен ясый торган кушымчалар. Төрле ысуллар белән сүз ясалу: ясагыч кушымчалар ярдәмендә, сүзләр кушылу ысулы, бер сүз төркеменнән икенчесенә күчү һ.б. Морфеманың сүзнең иң кечкенә мәгънәле кисәге булуын, аның яңа сүз һәм форма ясаудагы әһәмиятен аңлау. Сүзләрнең ясалу ысулларын билгеләү. Уку эшендә төрле (сүз ясалышы, этимологик) сүзлекләрдән файдалану.

Лексикология һәм фразеология Тел белеменең бер бүлеге буларак лексикология. Тел берәмлеге буларак сүз, аның лексик мәгънәсе. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. Синонимнар, антонимнар һәм омонимнар. Татар теленең синонимнар һәм антонимнар сүзлекләре. Килеп чыгышы буенча татар теленең сүзлек составы: татар теленең үз сүзләре һәм алынма сүзләр. Кулланылу өлкәсе буенча сүзлек составы: гомум кулланылыштагы сүзләр. Диалекталь сүзләр. Терминнар һәм һөнәри сүзләр. Жаргон сүзләр, сленг. Кулланылу ешлыгы буенча сүзлек составы: актив һәм пассив сүзләр, иске сүзләр, тарихи сүзләр, яңа сүзләр.

Тел белеменең бер бүлеге буларак фразеология. Фразеологизмнар. Фразеологик сүзлек. 2. Сүзләрне мәгънәсенә карап, килеп чыгышы буенча, кулланылу өлкәсе буенча, кулланылу ешлыгы буенча бүлә белү. Сүзләрне тиешле ситуациягә карап һәм урынлы файдалану. Сүзләргә лексик анализ ясау. Уку эшендә төрле (аңлатмалы, синонимнар, антонимнар, этимологик, фразеологик) сүзлекләрдән файдалану.

Морфология. Тел белеменең бер бүлеге буларак морфология. Татар телендә сүз төркемнәре һәм аларны классификацияләү. Мөстәкыйль сүз төркемнәре: исем, сыйфат, рәвеш, сан, алмашлык, фигыль, аваз ияртемнәре. Хәбәрлек сүзләр. Модаль мәгънәле сүз төркемнәре: кисәкчәләр, ымлыклар, модаль сүзләр. Бәйләгеч сүз төркемнәре: бәйлекләр һәм теркәгечләр.

2. Сүз төркемнәрен лексик-грамматик мәгънәсенә, морфологик һәм синтаксик билгеләренә карап билгеләү. Төрле сүз төркемнәренә морфологик анализ ясау.

Синтаксис. Тел белеменең бер бүлеге буларак синтаксис, аның төп берәмлекләреннән сүзтезмәләр һәм җөмләләр. Сүзтезмәләрнең төрләре, иярүче сүзнең ияртүчегә бәйләнү юллары. Әйтү максаты буенча җөмлә төрләре. Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләре, аларның төрле сүз төркемнәре белән белдерелүе. Тиңдәш кисәкләр. Җөмлә кисәкләренең аерымлануы. Гади җөмлә төрләре: бер һәм ике составлы, җыйнак һәм җәенке, тулы һәм ким, раслау һәм инкарь җөмләләр. Кушма җөмләләрнең төрләре: тезмә кушма һәм иярченле кушма җөмләләр. Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр. Күптезмәле кушма җөмләләр. Иярченле кушма җөмләләрнең төзелеше һәм мәгънә ягыннан төрләре. Туры һәм кыек сөйләм. Төрле сүзтезмәләргә һәм җөмләләргә синтаксик анализ ясау, аларны сөйләмдә урынлы куллану. Сөйләмне җанландыру һәм матурлау өчен, җөмләләрдә синонимия күренешеннән файдалану.

Орфография һәм пунктуация. Дөрес язу кагыйдәләре системасы буларак орфография. Сузык һәм тартык аваз хәрефләренең, ь һәм ъ билгеләренең дөрес язылышы. Сүзләрне кушып, сызыкча аша һәм аерым язу. Баш хәреф һәм юл хәрефләрен дөрес язу. Сүзләрне юлдан-юлга күчерү. Орфографик сүзлекләрдән файдалану. Дөрес язу кагыйдәләре системасы буларак пунктуация. Тыныш билгеләре һәм аларның әһәмияте.Гади һәм кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре.Туры һәм кыек сөйләм, диалог һәм цитата янында

тыныш билгеләре.Ана теле дәресләрендә укучыларның орфографик һәм пунктуацион сәләтләрен үстерү. Телдән һәм язма сөйләмдә аларның әһәмиятен аңлау. Җөмләдәге тыныш билгеләрен кирәкле урында куя белүдә интонациянең әһәмиятен аңлау.

Укучыларның орфографик һәм пунктуацион сәләтләрен үстерүдә орфографик сүзлекләрдән һәм башка төрле белешмә әдәбияттан файдалану.

Стилистика

Функциональ (фәнни, махсус эш һәм публицистик) стильләр, аларның жанрлары һәм үзенчәлекләре.

Аудитория алдында чыгыш ясарга өйрәнү: темасын сайлау, максат һәм бурычларын билгеләү; тел чараларын тыңлаучыларның үзенчәлекләрен истә тотып сайлау.

Телдән һәм язма сөйләм арасындагы үзенчәлекләр.

Төрле стиль һәм жанрга караган текстлар белән эшләү.

Төрле текстларны татар теленнән рус теленә тәрҗемә итү.

Тел һәм мәдәният

Татар халкының теле, мәдәнияте һәм тарихының үзара бәйләнешен, аның Россиядә яшәүче башка халыклар белән бәйләнешен һәм тоткан урынын аңлау.

Татар сөйләм әдәбе нормалары һәм аларның үзенчәлекләре.

Ана теленең милли-мәдәни эчтәлекле берәмлекләрен билгеләү, аларның мәгънәләрен төрле – аңлатмалы, этимологик һ.б. сүзлекләр ярдәмендә ачыклау.

Татар сөйләм әдәбенә караган кагыйдәләрне көндәлек тормышта һәм укуда файдалана белү.

5 класс

4 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау

Лексикология буенча үткәннәрне кабатлау. Башлангыч сыйныфларда исем, сыйфат, сан, алмашлык, фигыль буенча үткәннәрне кабатлау. Синтаксис буенча өйрәнгәннәрне кабатлау: сүзтезмә һәм җөмлә; җөмләнең баш кисәкләре; җәенке һәм җыйнак җөмләләр; җөмләнең иярчен кисәкләреннән аергыч; җөмләнең тиңдәш кисәкләре.

Фонетика. Орфоэпия. Графика һәм орфография. Тел белеменең бер бүлеге буларак фонетика һәм орфоэпия. Сөйләм органнары. Авазларның ясалу урыннары һәм ысуллары турында төшенчә. Татар телендә сузык һәм тартык авазлар. Татар телендә сузык авазларның әйтелеше. Сингармонизм законы: рәт һәм ирен гармониясе. Тартык авазлар классификациясе. Тартык авазларның сөйләмдәге үзгәреше. [къ], [к] һәм [гъ], [г] тартык авазлары. [h] һәм[x] тартыкавазлары.[w] һәм[в] тартык авазлары. [н] һәм[ң] тартык авазлары.[’] (һәмзә) тартыгы. Татар телендә иҗек. Сүзләрне юлдан-юлга күчерү. Сүз басымы. Татар сүзләрендә басым һәм сүзләрне дөрес әйтү нормалары. Интонация. Графика һәм орфография. “Аваз” һәм “хәреф”төшенчәләре. Татар алфавиты. Сузык аваз хәрефләре. Тартык аваз хәрефләре. Сүзләрне кушып, сызыкча аша һәм аерып язу. Баш һәм юл хәрефләре. Сүзләргә фонетик анализ ясау.

Лексикология һәм фразеология. Тел белеменең бер бүлеге буларак лексикология. Тел берәмлеге буларак сүз, аның лексик мәгънәләре. Бер һәм күп мәгънәле сүзләр. Сүзләрнең туры һәм күчерелмә мәгънәләре. Татар теленең аңлатмалы сүзлеге. Синонимнар, антонимнар һәм омонимнар. Татар теленең синонимнар һәм антонимнар сүзлекләре. Килеп чыгышы буенча татар теленең сүзлек составы: татар теленең үз сүзләре һәм алынма сүзләр. Кулланылу өлкәсе буенча сүзлек составы: гомум кулланылыштагы сүзләр. Диалекталь сүзләр. Терминнар һәм һөнәри сүзләр. Жаргон сүзләр, сленг. Кулланылу активлыгы буенча сүзлек составы: актив һәм пассив сүзләр, иске сүзләр, тарихи сүзләр, яңа сүзләр. Тел белеменең бер бүлеге буларак фразеология. Фразеологизмнар. Фразеологик сүзлек.

Морфемика һәм сүз ясалышы. Тел белеменең бер бүлеге буларак морфемика һәм сүз ясалышы. Сүзнең тамыры һәм кушымчалар. Тамырдаш сүзләр. Сүзнең мәгънәле кисәкләргә бүленеше. Мөнәсәбәт белдерә торган кушымчалар: модальлек һәм бәйләгеч кушымчалар. Модальлек кушымчалары. Исем, сан, сыйфат, фигыльләргә ялгана торган модальлек кушымчалары. Сүзнең нигезе. Тамыр һәм ясалма нигезле сүзләр. Сүзләрне төзелеше буенча тикшерү. Сүз ясалу ысуллары. Ясагыч кушымча ялгау ысулы. Сүзгә кушымчалар ялгану тәртибе. Сүзләрне кушу ысулы: кушма, парлы һәм тезмә сүзләр ясалу. Сүзләрне кыскарту ысулы.

Кабатлау. Бәйләнешле сөйләм үстерү. Төрле характердагы диктантлар язу. Хаталар өстендә эш башкарган вакытта телдән һәм язма рәвештә анализ ясау. Мәкаләне редакцияләү. Әдәби текстларның эчтәлеген сөйләү. Изложение һәм сочинение язарга өйрәнү. Бирелгән темага, рәсемгә яки планга нигезләнеп, хикәя төзеп язу. Бирелгән текстка план төзү.Текстларны, мәкальләрне, фразеологик әйтелмәләрне бер телдән икенче телгә тәрҗемә итү. Сүзлекләрдән файдалану. Проектлар төзү. Картина буенча сочинение язу (Х.Якупов “Канәфер чәчәкләре. Натюрморт”, И.Шишкин «Имәнлек»)

6 класс

5 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау. 5 нче сыйныфта авазлар һәм хәрефләр турында үткәннәрне кабатлау: сузык һәм тартык авазлар; татар һәм рус теллләренең икесендә дә булган, әмма әйтелеше белән татар телендә аерылып торган авазлар; татар теленең үзенчәлекле авазлары; татар телендә иҗек калыплары; сүзләрнең басымын билгеләү; сүзләргә фонетик анализ ясау.Сүзнең лексик мәгънәсе; килеп чыгышы һәм кулланылу өлкәсе ягыннан татар теленең сүзлек составы. Сүзлекләр турында белешмә. Аларның төрләре. Сүзлекләрнең төзелү принциплары. Төрле типтагы сүзлекләр белән эшләү. Татар һәм рус телләрендә тамыр һәм кушымчаларның үзенчәлекләрен искә төшерү. Бәйләгеч һәм модаль кушымчалар, аларның сүзләргә ялгану тәртибе. Сүзнең нигезе, тамыры. Татар телендә сүз ясалу ысуллары. Сүзләрнең төзелешен һәм ясалышын тикшерү.

Морфология турында гомуми мәгълүмат. Тел белеменең бер бүлеге буларак морфология. Татар телендә сүз төркемнәре системасы. Сүз төркемнәренә бүленү принцибы. Мөстәкыйль, хәбәрлек, бәйләгеч һәм модаль сүз төркемнәре. Лексик - грамматик мәгънәләре буенча сүзләрнең морфологик һәм синтаксик билгеләре. Сүз төркемнәренә морфологик анализ.

Исем. Исем турында төшенчә. Ялгызлык һәм уртаклык исемнәр. Исемнәрнең берлек һәм күплек сан формалары. Исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Исемнәрнең тартым белән төрләнеше.Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Алынма сүзләрдәге килеш һәм тартым кушымчалары. Исемнәрнең ясалышы. Исем сүз төркемен кабатлау. Исемнәргә морфологик анализ ясау.

Сыйфат. Сыйфат турында төшенчә. Сыйфатларның ясалышы. Сыйфат дәрәҗәләре. Асыл һәм нисби сыйфатлар. Сыйфатларның исемләшүе. Сыйфат сүз төркемен кабатлау. Сыйфатларга морфологик анализ ясау.

Сан. Сан турында төшенчә. Саннарның исемләшүе. Саннарның ясалышы. Гарәп һәм рим цифрларының язылышы. Сан төркемчәләре. Микъдар саны. Тәртип саны. Чама саны.Бүлем саны. Җыю саны. Сан сүз төркемен кабатлау. Саннарга морфологик анализ ясау.

Рәвеш. Рәвешләрнең лексик-грамматик мәгънәсе һәм морфологик үзенчәлекләре. Рәвешләрнең ясалышы. Рәвешләрнең мәгънә төркемчәләре: саф рәвешләр. Охшату-чагыштыру рәвешләре. Күләм-чама рәвешләре. Урын рәвешләре. Вакыт рәвешләре. Сәбәп-максат рәвешләре. Рәвеш сүз төркемен кабатлау. Рәвешләргә морфологик анализ ясау.

Алмашлык. Алмашлык турында төшенчә. Алмашлыкларның ясалышы. Зат алмашлыклары.Тартым алмашлыклары. Күрсәтү алмашлыклары. Сорау алмашлыклары. Билгеләү алмашлыклары. Билгесезлек алмашлыклары. Юклык алмашлыклары. Алмашлык сүз төркемен кабатлау. Алмашлыкларга морфологик анализ ясау.

Затланышлы фигыльләр. Фигыль турында төшенчә. Татар телендә фигыльнең нигезе (башлангыч формасы) турында гомуми мәгълүмат. Фигыльнең барлык-юклык формалары.Фигыльләрнең ясалышы. Затланышлы фигыльләр. Боерык фигыль, аның мәгънәләре, зат-сан белән төрләнеше. Боерык фигыльнең дөрес интонация һәм басым белән кулланылышы. Хәзерге заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. Үткән заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. Киләчәк заман хикәя фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. Шарт фигыль, аның мәгънәләре, формалары, зат-сан белән төрләнеше. Фигыль сүз төркемен кабатлау. Затланышлы фигыльләргә морфологик анализ ясау.

6 нчы сыйныфта үткәннәрне кабатлау.

Исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлык, затланышлы фигыльләр темаларын кабатлау. Бәйләнешле сөйләм үстерү

1.Юл йөрү кагыйдәләрен белүне күрсәткән, 7-8 репликадан торган диалог төзү.

2.Әти-әниеңә яки туганнарыңа рәхмәт әйтеп хат язу.

3.Табигатьне саклау турында газетага мәкалә язу.

4.Укучыларның тормыш тәҗрибәсеннән чыгып, өйрәнелгән сүз төркемнәреннән файдаланып, кечкенә хикәяләр төзү.

5.Әдәбият дәресләрендә өйрәнелгән әсәрләрне кулланып, сочинениеләр язу.

6. Сүз төркемнәрен өйрәнгәч, алган белемнәренә таянып, грамматик биремле диктантлар язу.

7. Төрле сүз төркемнәре кергән җөмләләрне татарчадан русчага, русчадан татарчага тәрҗемә итү.

8. Уңай кешелек сыйфатлары тәрбияләү максатыннан чыгып сайланган текстлар буенча изложениеләр язу.

9. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Елена Романенко “Алмалар”, Борис Щербаков “Су китә”, Юрий Ананьев “ Фронт җыры”, Фаил Зиязов “Самавыр янында”)

10. Хаталар өстендә эш башкарган вакытта телдән һәм язма рәвештә анализ ясау.

7 класс

6 нчы сыйныфта үткәннәрне кабатлау

Исем, сан, рәвеш, алмашлык, затланышлы фигыльләр, сыйфат сүз төркемнәрен кабатлау.

Фигыль. Фигыль турында төшенчә. Фигыльләрнең ясалышы. Затланышлы һәм затланышсыз фигыльләр. Сыйфат фигыль, аның мәгънәсе, заман формалары, исемләшүе. Сыйфат фигыльләрнең сөйләмдә кулланылышы. Хәл фигыль, аның мәгънәләре, формалары, төрләре, дәрәҗә белән төрләнешесөйләмдә кулланылышы. Хәл фигыльгә морфологик анализ. Исем фигыль, аның мәгънәсе, формасы, сөйләмдә кулланылышы. Аларның исемгә күчү очраклары. Татар телендә фигыльләрнең төп формасы. буларак сүзлекләрдә бирелүе. Инфинитив, аның мәгънәсе, формалары, сөйләмдә дөрес кулланылышы һәм дөрес язылышы. Ярдәмче фигыльләр турында төшенчә.Татар телендә ярдәмче фигыльләрнең кулланылышы. Ярдәмче фигыльләрнең зат-сан белән төрләнеше. Кайбер мөстәкыйль мәгънәле фигыльләрнең ярдәмче фигыль буларак кулланылу очраклары. Фигыльләргә морфологик анализ ясау. Фигыльләрне кабатлау.

Аваз ияртемнәре. Аваз ияртемнәре турында төшенчә.Аларның ясалуы, морфологик-синтаксик үзенчәлекләре. Аваз ияртемнәренең мәгънә һәм төзелеше ягыннан төрләре. Аваз ияртемнәре нигезендә сүзләр ясалышы. Аваз ияртемнәренә морфологик анализ ясау. Аваз ияртемнәрен кабатлау.

Хәбәрлек сүзләр. Хәбәрлек сүзләр турында төшенчә. Татар телендә хәбәрлек сүзләрнең тоткан урыны, алар турында төшенчә. Хәбәрлек сүзләрнең формалары һәм җөмләдә кулланылышы. Хәбәрлек сүзләргә морфологик анализ ясау. Хәбәрлек сүзләрнекабатлау.

Бәйлекләр. Бәйлекләр турында төшенчә. Аларның сөйләмдә кулланылу үзенчәлекләре. Бәйлекләрне төркемләү. Бәйлек сүзләр, аларның формалары, җөмләдә кулланылышы. Бәйлекләргә морфологик характеристика бирү.Бәйлек һәм бәйлек сүзләрне кабатлау.

Теркәгечләр. Теркәгечләр турында гомуми мәгълүмат бирү. Теркәгечләрне куллану үзенчәлекләре, аларның интонациягә бәйле булуы.Теркәгечләрне төркемләү. Татар һәм рус телләрендә теркәгечләрнең уртак яклары, җөмләдә кулланылышы. Теркәгечләрне морфологик яктан тикшерү. Теркәгечләрне кабатлау.

Кисәкчәләр. Кисәкчәләр турында төшенчә. Аларны мәгънәләре буенча төркемләү. Татар телендә кисәкчәләрнең дөрес язылышы. Кисәкчәләргә морфологик анализ ясау. Кисәкчәләрне кабатлау.

Ымлыклар. Ымлыклар турында төшенчә. Аларның ясалу үзенчәлекләре һәм сөйләмдә кулланылышы. Ымлыкларны төркемләү. Ымлыкларга морфологик анализ.

Модаль сүзләр. Модаль сүзләр турында төшенчә.Аларның җөмләдә кулланылышы. Модаль сүзләргә морфологик анализ ясау

Кабатлау. Морфология буенча үткәннәрне гомумиләштереп кабатлау.

Бәйләнешле сөйләм үстерү. Тыңлаучылар ачык күзалларлыкитеп, яратып укыган берәр әдәбиәсәрнең төп герое турында (затын үзгәртеп, мәсәлән, «мин» урынына «син» яки «ул» алмашлыкларын кулланып) сөйләү.Мәктәптә уздырылачак берәр чара турында белдерү язу.Бәйрәм белән котлау тексты язу.Грамматик биремле контроль диктантлар язу.Картиналар буенча хикәя һәм сочинениеләр язу (Иван Хруцкий.«Натюрморт», Владимир Кочетков. «Кыш килде», Шамил Якупов. «Урман әкияте», Викентий Лукиянов. «Май»). Грамматик биремле төрле типтагыдиктантлар язу.Программага кертелгән әдәби әсәрләрдән алынган өзекләрне файдаланып, изложениеләр язу.Мөстәкыйль һәм ярдәмче сүз төркемнәрен кертеп төзелгәнҗөмләләрне тәрҗемә итү. Экскурсиядә һәм төрле спектакль-концертларда, мәктәптә уздырылган бәйрәм кичәләрендә алган тәэсирләрдән файдаланып, сочинениеләр язу.Текст эчтәлегенә туры китереп, план төзү һәм аның буенча сөйләү.Тормыш-көнкүреш темаларына диалоглар һәм монологлар төзү.Бирелгән текстның эчтәлеген орфоэпик нормаларны саклаган хәлдә сөйли белү.Индивидуаль һәм төркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

8 класс

1. 5-7 нче сыйныфта өйрәнгәннәрне кабатлау

Сүз ясалышы, сүз төзелеше, сүз төркемнәре, җөмләдә сүзләр тәртибен кабатлау, тәрҗемә күнегүләре эшләү. Сүзләргә фонетик, лексик, морфологик анализлар ясау.

2. Синтаксис. Сүз һәм җөмлә. Синтаксис. Гади җөмлә синтаксисы һәм пунктуация. Синтаксис буенча гомуми мәгълүмат. Телебезнең синтаксик һәм сөйләм берәмлекләре (сүз, сүзтезмә, җөмлә кисәкләре, җөмлә һәм текст) турында төшенчә.

2.1.Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Сүзләр бәйләнеше турында гомуми мәгълүмат. Тезүле бәйләнеш. Җөмләнең тиңдәш кисәкләре. Аларны үзара теркәүче чаралар. Тиңдәш кисәкләр янында гомумиләштерүче сүзләр. Тиңдәш кисәкләр һәм гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре.

Ияртүле бәйләнешнең сөйләм оештырудагы роле.

Сүзтезмә турында гомуми төшенчә. Сүзтезмәдә ияртүче һәм иярүче кисәкләр. Татар телендә сүзтезмәләрнең төрләре һәм үзенчәлекләре. Җөмләдә сүзләр бәйләнешен кабатлау.

2.2. Җөмлә кисәкләре Җөмлә кисәкләре турында гомуми мәгълүмат (башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү).

2.3. Җөмләнең баш кисәкләре. Җөмләнең баш кисәкләре. Ия һәм аның белдерелүе, төрләре. Хәбәр һәм аның белдерелүе, төрләре. Ия белән хәбәрнең җөмләдәге урыны. Ия белән хәбәр арасында сызык куелу очраклары.

2.4. Гади һәм кушма җөмлә. Гади һәм кушма җөмлә турында гомуми мәгълүмат.

2.5. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Җөмләнең иярчен кисәкләре. Аергыч, аның белдерелүе һәм аерылмыш белән бәйләнеше. Тиңдәш һәм тиңдәш түгел аергычлар.

Тәмамлык һәм аның белдерелүе. Туры һәм кыек тәмамлыклар.

Хәлләр һәм аларның аерымлануы. Урын хәле. Вакыт хәле. Рәвеш хәле. Күләм хәле. Сәбәп хәле. Максат хәле. Шарт хәле. Кире хәл.

Аныклагыч турында гомуми мәгълүмат. Аныклагычның аныкланмыш белән бәйләнеше.

Аныклагычларның аерымлануы һәм алар янында тыныш билгеләре.

2.6. Җөмләнең модаль кисәкләре

Модаль кисәкләр. Эндәш сүзләр, аларны куллану үзенчәлекләре. Эндәш сүзләрнең җөмләдәге урыны, алар янында тыныш билгеләре.

Кереш сүзләр, аларны мәгънә ягыннан төркемләү. Кереш сүзләр янында тыныш билгеләре.

3. Грамматик анализ төрләре

Грамматик анализ турында гомуми төшенчә (алдагы сыйныфларда өйрәнгәннәргә нигезләнү).

Морфологик, синтаксик, морфологик-синтаксик, синтаксик-морфологик анализ төрләре.

4. Җөмләнең баш, иярчен һәм модаль кисәкләрен кабатлау

Җөмләнең баш, иярчен һәм модаль кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре.

Грамматик анализ төрләре.

5. Гади җөмләләрне төркемләү. Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре

Гади җөмләләрне төркемләү. Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләре: хикәя җөмлә, сорау җөмлә, боеру җөмлә һәм тойгылы җөмләләр.

Әйтү максаты ягыннан төрле җөмләләр янында куела торган тыныш билгеләре.

5.1.Раслау һәм инкяр җөмләләр. Раслау һәм инкяр җөмлә турында гомуми төшенчә. Инкяр җөмләләрне белдерүче чаралар.

5.2.Җыйнак һәм җәенке җөмләләр. Җыйнак һәм җәенке җөмләләр турында гомуми төшенчә (башлангыч сыйныфларда үтелгәннәрне кабатлау һәм тирәнәйтү).

5.3. Ике составлы һәм бер составлы җөмләләр. Бер составлы җөмлә төрләре һәм аларның үзенчәлекләре. Бер составлы исем җөмлә. Бер составлы фигыль җөмлә.

5.4.Тулы һәм ким җөмләләр Тиешле җөмлә кисәгенең кулланылу-кулланылмавына карап, җөмлә төрләре: тулы һәм ким җөмләләр. Аларны куллану үзенчәлекләре.

6. Җөмлә төрләрен кабатлау. Әйтү максаты ягыннан җөмлә төрләрен, раслау һәм инкяр, җыйнак һәм җәенке, ике һәм бер составлы, тулы һәм ким җөмләләрне куллану үзенчәлекләре.

7. 8 нче сыйныфта өйрәнгәннәрне кабатлау Гади җөмлә синтаксисы. Гади җөмләләрне төркемләү. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Җөмләнең баш, иярчен, модаль, тиңдәш һәм аерымланган кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре. Грамматик анализ төрләре.

8. Бәйләнешле сөйләм үстерү

1. Әдәби әсәр героена адресланган хат язу.

2.Тормышта үрнәк булырдай берәр кеше турында очерк язу.

3. Концертка яки театрга баргач алган тәэсирләр турында сөйләшү, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләре табу.

4. Татар һәм рус телләрендәге кушма җөмләләрне төзелешләре, бәйләүче чаралары һәм функцияләре ягыннан чагыштыру.

5. Әдәби геройларга характеристика язарга өйрәнү.

6. Татар телендәге сүз тәртибе үзенчәлекләрен чагылдырган кыска текстларны тәрҗемә итү күнегүләрен үтәү.

7. Экологик темага сочинение элементлары булган изложениеләр язу.

8. Картиналар буенча сочинениеләр язу (Валентин Серов «Кыз һәм шәфталулар», Фәридә Хәсьянова «Матур өй», Станислав Жуковский «Рояльле кунак бүлмәсе», Наил Галимов «Ялгызлык»).

9.Үтелгән темаларга таянып, грамматик биремле диктантлар язу.

10. Дәрестән тыш укылган әдәби әсәрләргә таянып, сочинениеләр язу.

11. Индивидуаль һәм төркемнәрдә проектлау-тикшеренү эше башкару.

9 класс

Гади җөмлә синтаксисын кабатлау. Гади җөмлә синтаксисы. Гади җөмләләрне төркемләү. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Җөмләнең баш, иярчен, модаль, тиңдәш һәм аерымланган кисәкләре. Алар янында тыныш билгеләре. Грамматик анализ төрләре.

Кушма җөмлә синтаксисы һәм пунктуация. Кушма җөмлә турында төшенчә. Тезмә кушма җөмлә.

Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләр. Алар янында тыныш билгеләре. Күп тезмәле кушма җөмлә. Иярченле кушма җөмләләр турында төшенчә. Синтетик һәм аналитик иярчен җөмләләрнең үзенчәлекләре, аларның синонимлыгы. Мөнәсәбәтле сүзләрнең һәм ияртүче теркәгечләрнең үзенчәлекләре. Иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләре. Иярчен җөмләләрнең мәгънә ягыннан төрләре. Иярчен ия һәм иярчен хәбәр җөмләләр. Иярчен тәмамлык җөмлә. Иярчен аергыч җөмлә. Иярчен вакыт җөмлә. Иярчен урын җөмлә. Иярчен рәвеш җөмлә. Иярчен күләм җөмлә. Иярчен сәбәп җөмлә. Иярчен максат җөмлә. Иярчен шарт җөмлә. Иярчен кире җөмлә. Кушма җөмлә төрләрен һәм тыныш билгеләрен кабатлау.

Текст синтаксисы. Текст турында төшенчә. Туры һәм кыек сөйләм. Туры сөйләм төрләре.Туры сөйләм янында тыныш билгеләре.

Стилистика һәм сөйләм культурасы. Әдәби һәм язма сөйләм стильләре турында төшенчә. Сөйләм стиле. Хат стиле. Язма сөйләм стильләре. Фәнни стиль. Рәсми стиль. Публицистик стиль. Матур әдәбият стиле. Сөйләм культурасы. Калькалар. 5-9 нчы сыйныфларда өйрәнгәннәрне кабатлау. Фонетика, орфоэпия, графика һәм орфография; лексикология; сүз төзелеше һәм сүз ясалышы; морфология, синтаксис һәм пунктуация.

Бәйләнешле сөйләм үстерү. Туган телне камил белүнең зарурлыгы турында сыйныф алдында чыгыш ясау.Соңгы вакытта булган берәр вакыйга турында фикер алышу, диалогик һәм монологик сөйләм үрнәкләре төзү.Бирелгән сюжет буенча хикәя төзеп язу.

2.2.2.4. Родной (Татарский) язык для обучающихся русских классов (русскоязычная подгруппа)

5-9 классы

Содержание учебного предмета отбирается с учетом интересов учащихся в соответствии с их возрастными особенностями, потребностей общения, психо-физиологических возможностей; служит развитию универсальных учебных действий и формированию личностных ценностей. Оно состоит из следующих тем:

1. Школьная жизнь. Учёба. Правила успешной учёбы. Учебные принадлежности. Мир книг. В библиотеке. Интернет. Проблема самообразования.

2. Я – помощник в домашних делах. Домашние дела. Помощь старшим, родителям. Покупки в магазине. Участие в домашних делах. Оценивание человеческих поступков. Похвала за добрые дела.

3. Мои друзья, мои ровесники. Мой самый близкий друг. Отдых с друзьями. Настоящая дружба. Правила общения и дружбы с ровесниками. Участие подростков в полезном труде.

4. Отдых. Свободное время. Любимые занятия. Различные способы виртуального общения. Места отдыха (кино, театр, парк, кафе и т.д.) Путешествия.

5. Старшие и мы. Взаимоотношения старших и младших в семье. Умение просить разрешение. Уважительное отношение к старшим.

6. Праздники. Поздравление с праздником. В гостях. Любимые блюда. Правила поведения за столом. День рождения. Национальные праздники. Национальные блюда.

7. Спорт и здоровье. Правила здорового образа жизни. Зимние и летние виды спорта. Любимый вид спорта. Спорт и отдых. Современные спортивные сооружения. Знаменитые татарские спортсмены. Международный спорт.

8. Природа и мы. Природа Татарстана. Времена года. Охрана природы. Экологические проблемы. Человек и окружающая среда. Наши четвероногие и пернатые друзья.

9. Республика Татарстан. Географическое положение, население, климат Татарстана. Животный и растительный мир Татарстана. Жизнь в городе и в селе. Транспорт. Достижения Республики Татарстан. Народы, проживающие в Татарстане. Казань – столица Татарстана. Культура и искусство татарского народа. Татарстан в годы Великой Отечественной войны.

10. Выбор профессии. Проблема выбора профессии. Новые профессии. Потребность в профессиях на рынке труда. Учебные заведения.

Лингвистические знания и навыки

Лексическая сторона речи

Активные лексические единицы в пределах тем общения, предусмотренных программой (до 1000 слов). Простые устойчивые выражения. Общая лексика для татарского и русского языков. Заимствованные слова. Синонимы. Антонимы. Омонимы. Способы словообразования: производные, парные, сложные и составные слова. Наиболее продуктивные словообразовательные аффиксы.

Многозначные слова. Образцы татарского речевого этикета – клише (обращение, выражение просьбы, предложение, отказ от предложения, извинение, выражение желания, согласие, несогласие, выражение удивления, выражение недовольства, выражение благодарности и уважения).

Грамматическая сторона речи

Активные разряды самостоятельных частей речи. Имя существительное. Нарицательные и собственные имена существительные. Изменение существительных по падежам и принадлежности. Порядок присоединения аффиксов к существительным.

Имя прилагательное. Основная, сравнительная, превосходная степени прилагательных. Производные прилагательные.

Числительное. Количественные и порядковые числительные (до 1000).

Наречие. Разряды наречий: наречия образа действия (*тиз, акрын, җәяү*), меры и степени (*күп, аз, бераз*), сравнения-уподобления (*татарча, русча, зурларча*), времени (*иртәгә, бүген, җәен, кичен*), места (*анда, еракта, уңга, сулга*).

Местоимение. Личные, вопросительные, указательные (*бу, әнә, теге, менә*), определительные *(барлык, бөтен, үз, һәр),* неопределенные *(әллә кем, әллә нинди,ниндидер)*, отрицательные *(беркем, бернәрсә, һичкем)* местоимения.

Глагол. Изъявительное наклонение. Настоящее, прошедшее определенное, прошедшее неопределенное, будущее определенное, будущее неопределенное время глагола. Спряжение глагола в утвердительной и отрицательной формах.

Повелительное наклонение. Формы 2 и 3 лица ед. и мн.числа глагола повелительного наклонения. Особенности ударения в глаголах повелительного наклонения.

Желательное наклонение. Формы 1 лица ед. и мн. числа глаголов желательного наклонения.

Условное наклонение. Спряжение глаголов условного наклонения в утвердительной и отрицательной формах.

Аналитические глаголы, выражающие начало, продолжение, завершение действия *(укый башлады, укып тора, укып бетерде)*; аналитические формы, выражающие желание *(барасым килә),* возможность/невозможность *(бара алам, бара алмыйм).*

Имя действия.

Инфинитив с модальными словами *(кирәк (түгел), тиеш (түгел), ярый (ярамый).*

Причастие. Формы причастий настоящего, прошедшего времени:*-учы/-үче; -а/-ә,-ый/-и торган; -ган/-гән,-кан/-кән.*

Деепричастие. Формы деепричастий на *-ып/-еп/-п; -гач/-гәч, -кач/-кәч; -ганчы/-гәнче, -канчы/-кәнче.*

Служебные части речи.

Послелоги: *белән, турында, өчен, кебек кадәр, соң, аша.* Употребление послелогов с существительными и местоимениями.

Послеложные слова: *алдында, артында, астында, өстендә, эчендә, янында*. Функции послелогов и послеложных слов в предложении.

Союзы. Собирательные союзы: *һәм, да – дә, та – тә*; противительные союзы: *ләкин, тик, әмма, ә*; подчинительные союзы: *чөнки, әгәр.*

Частицы: (*-мы/-ме, бик, түгел, тагын, әле, -чы/-че, гына/генә, кына/кенә)*, их правописание.

Синтаксис. Типы предложений по цели высказывания: повестовательное, вопросительное, побудительное предложения. Порядок слов в татарском предложении. Утвердительные и отрицательные предложения. Простое предложение с простым глагольным сказуемым (*Мин татарча беләм),* с именным сказуемым (*Безнең гаиләбез тату)* и составным глагольным сказуемым (*Мин укырга яратам).* Простое распространенное предложение. Предложение с однородными членами. Предложения с сочинительными и подчинительными союзами.

Сложноподчиненные предложения времени, образованные с помощью парных относительных слов: *кайчан-шунда (шул вакытта, шул чагында)*; синтетический тип придаточного времени, образованного с помощью форм деепричастия с аффиксами:*-гач/-гәч, -ганчы/-гәнче*; аналитический тип придаточного места, образованного с помощью парных относительных слов *кайда-шунда, кая-шунда, кайдан-шуннан*; аналитический тип придаточного цели, образованного с помощью одинарного относительного слова *шуның өчен*; синтетический тип придаточного причины, образованного с помощью послелога *өчен*; аналитический тип придаточного причины, образованного с помощью одинарных относительных слов *шуңа күрә, шул сәбәпле*; синтетический тип придаточного условия, образованного с помощью глаголов условного наклонения с аффиксом *-са/-сә;* синтетический тип придаточного уступки, образованного с помощью глаголов уступительной модальности.

5 класс

Мәктәп тормышы. Дәресләр расписаниесе, дәресләр әзерләү, билгеләр, яхшы уку кагыйдәләре. Уку-язу әсбаплары, аларны тәртиптә тоту. Китаплар дөньясы, китапханәдә. Яхшы уку серләре. Интернет аша үз белемеңне күтәрү. Белем алу һәм тормышта үз урыныңны табу проблемасы.

Мин – өйдә булышчы. Өйдәге эшләр. Кибеткә бару, ашамлыклар, җиләк-җимеш, кием-салым сатып алу. Өйдәге хезмәттә катнашу, кешеләргә бәя бирү. Яхшы эшләр өчен мактау.

Минем дусларым. Минем иң якын дустым. Дусның характер сыйфатлары. Дуслар белән бергә ял итү. Дустымның мавыгулары. Дуслык кадере. Чын һәм ялган дуслык. Мин һәм минем яшьтәшләрем. Яшьтәшләрнең тышкы кыяфәте һәм эчке сыйфатлары. Матур киенү серләре. Яшьтәшләр белән аралашу кагыйдәләре, дуслашу серләре. Яшүсмерләрнең мөнәсәбәтендә алдашу, ялганлашу.Яшүсмерләрнең файдалы хезмәттә катнашуы, гаилә бюджетына үз өлешләрен кертә алуы.

Дүрт аяклы дусларыбыз. Дүрт аяклы дусларның токымнары, кыяфәтләре, гадәтләре. Дүрт аяклы дусларга карата мәрхәмәтлелек. Бөек Ватан сугышында этләрнең батырлыклары.

Без спорт яратабыз. Сәламәт булу кагыйдәләре. Җәйге, кышкы спорт төрләре. Яраткан спорт төре.Мәктәптә спорт ярышлары. Төрле спорт түгәрәкләре. Спорт белән шөгыльләнү. Спорт һәм ял. Спорт уеннары. Татарстан спорт командалары. Заманча спорт корылмалары. Атаклы татар спортчылары. Халыкара спорт.

Грамматик минимум

Боерык фигыльнең барлыкта һәм юклыкта (II зат) төрланешен сөйләмдә куллану. Хәзерге заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше. Билгеле үткән заман хикәя фигыльнең барлыкта һәм юклыкта зат-сан белән төрләнеше. Билгесез киләчәк заман хикәя фигыльнең барлыкта зат-сан белән төрләнеше белән танышу. Фигыльнең инфинитив формасын сөйламдә куллану. Фигыльнең инфинитив формасы + модаль сузлар (кирәк, кирәкми, ярый, ярамый)беләнсөйләмдә куллану. Эшләргә телим конструкциясен сөйләмдә куллану.

Сыйфат дәрәҗәләре белән таныштыру, аларны сөйламдә куллану. Өчен, шикелле бәйлекләрен сөйламдә куллану. Кереш сүзларне(минемчә, синенчә, билгеле, әлбәттә, беренчедән, минем фикеремчә)сөйләмдә куллану. Татар теленда аффиксларның кушылу тәртибе белән таныштыру. -лык/-лек; -даш/-дәш, -таш/-тәш исем ясагыч кушымчалары белән таныштыру. Зат алмашлыкларын урын-вакыт килешендә сөйләмдә куллану. Тартым һәм килеш белән төрләнгән уртаклык һәм ялгызлык исемнәренең берлек һәм күплек сан Кушымчаларын аера белү. Җөмләдә ия белән хәбәрне дөрес кулана белерга өйрәтү.

Мин, син, ул зат алмашлыкларының төшем килешендә сөйләмдә кулланылышы.

6 класс

Яңа уку елы башлана. Яңа уку елы котлы булсын!Мәктәптә белем көне. Исемнәрнең тартым белән төрләнеше. ”Мәктәптә Белем бәйрәме” темасына хикәя язу. Исемнең күплек санда тартым белән төрләнеше. Исемнең тартым белән төрләнешен ныгыту. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнешен ныгыту.”Китапка ничә яшь?» әсәрендәге лексик-грамматик материал. Сүз ясалышы юллары. Ясалма сүзләр.Исем ясагыч кушымчалар. Бәйлек.Тәрҗемә күнегүләре.Иялек килешенең кулланылышы.Фигыльнең юклык формасы.“Көндәлек нигә елый”әсәрендәге лексик-грамматик материал. Боерык фигыльнең зат-сан белән төрләнеше.

Без – булышчылар. Мин өйдә-булышчы” темасына караган лексика. Шарт фигыль. Шарт фигыльнең зат-сан белән төрләнеше. Сыйфат дәрәҗәләре. Хәзерге заман хикәя фигыль.Кереш сүзләр. Хәзерге заман хикәя фигыле+ала сүзе. Инфинитив+телим формасы. Кереш сүзләрне сөйләмдә куллану. В.Осеевның“Уллар” әсәрендәге лексик-грамматик материал.

Дуслар белән күңелле. Тартымлы исемнәрнең килеш белән төрләнеше. Ленаның “Сабантуй” газетасына җибәргән хатның лексик- грамматик материалы. Билгеле киләчәк заман хикәя фигыль. Билгесез киләчәк заман хикәя фигыль. В.Осеевның“Зәңгәр яфраклар” әсәрендәге лексик- грамматик материал.Фигыльнең заман белән төрләнешен кабатлау.Кеше холкын характерлаучы лексика.Туган көнгә чакыру. Ак калач уены. Бәйлек сүзләр Р.Вәливаның”Туган көндә” хикәясендәге лексик-грамматик материал.Ашарга пешерү тәртибе.

Туган җирем-Татарстан. “Туган җирем-Татарстан” темасына лексика. Татарстанның дәүләт символлары.“Англиядән килгән кунаклар” хикәясендәге лексик- грамматик материал. Рәвеш.Г.Бәшировның “Безнең Татарстан” хикәясендәге лексик- грамматик материал.Татарстан елгалары.Галиәсгар Камал театры.

Табигать белән бергә “Табигать белән бергә” темасына лексика..Билгеле киләчәк заман. Кошлар. Күчмә һәм кышлаучы кошлар.Кыргый хайваннар.

Сәламәт тәндә сәламәт акыл. Кышкы һәм җәйге спорт төрләре. Исем фигыль.Йолдызның “Илдус һәм вирус” шигырендәге лексик- грамматик материал.Табибта”.Инфинитив+кирәк.

Светофор –минем дустым. Юл йөрү билгеләре.Светофорның өч төсе.

7 класс

Белем һәм тормыш. Мәктәп тормышы. Яңа уку елындагы яңалыклар, классташларыңның ничек укуы, нинди билгеләр алу, өй эшен ничек эшләү, дәрестә ничек катнашу турында сөйләшү. Уку-язу әсбапларын тәртиптә тоту турында сөйләшү.Яхшы уку серләре турында сөйләшү. Яхшы уку кагыйдәләре. Интернет аша үз белемеңне күтәрү. Белем алу һәм тормышта үз урыныңны табу проблемасы. Яхшы уку өчен нинди холык сыйфатлары кирәклеге турында сөйләшү.

Без бергә ял итәбез. Безнең ял. Үз фикереңне белдерә белү. Буш вакыт – ул нинди вакыт, аны ничек файдаланырга?Буш вакытны файдалы, файдасыз үткәрү ... . Яраткан шөгылең турында сөйли белү.Яраткан шөгыльләр: музыка, бию, рәсем ясау, уку. Кәрәзле телефон, ноутбук, МР3- плеерларны куллану, компьютерга бәйлелек турында сөйләшү.

Өлкәннәр һәм кечкенәләр. Өлкәннәр һәм без. Өлкәннәр һәм кечкенәләрнең гаиләдә үзара мөнәсәбәте турында сөйләшү.Өлкәннәргә үзеңнең кая барырга, нишләргә теләгәнеңне әйтә белү, өлкәннәрдән рөхсәт сорый белү. “Ата-анага хөрмәт – мәңгелек” проблемасы.Дусларыңа үз-үзеңне әдәпле тоту буенча киңәш бирә белү.

Туган җирем –Татарстан. Без Татарстанда яшибез. Татарстанның территориясе, аның географик урыны, климаты, файдалы казылмалары. Казанның тарихи урыннары турында сөйли белү.

Грамматик минимум.

1.Хәл фигыльнең 4нче формасы белән таныштыру;1-3нче төр формаларын сөйләмдә куллану.
2.Исем фигыль формасы белән танышу.
3.Кушма,парлы,тезмә исемнәрнең ясалышы,аларны сөйләмдә куллану.
4.Сыйфат фигыльнең хәзерге,үткән заман формалары белән танышу.
5.Рәвеш төркемчәләре белән танышу,сөйләмдә куллану.
6.Синоним,антоним сүзләрне сөйләмдә куллану.
7.Тезүче,ияртүче теркәгечләрне сөйләмдә куллану.
8.Тәрҗемә аша кисәкчәләрнең семантик мәгънәләре белән танышу.
9.Җөмләнең баш,иярчен кисәкләрен билгеләргә өйрәнү.
10.Җыючы,каршы куючы,бүлүче теркәгечләр белән җөмләләр төзү күнекмәләрен системалаштыру

8 класс

Күп укыган күп белер. Көз җитте, яңа уку елы башлана. Бу минем мәктәбем. Уку-язу әсбаплары, аларны тәртиптә тоту. Китаплар дөньясы, китапханәгә бару, китап алу. Китапларга сак караш.Яхшы уку серләре турында сөйләш

Мин һәм минем яшьтәшләрем. Өй эшләре, өлкәннәргә булышу. Яхшы эшләр. Дуслар белән бергә эшләү. Яшьтәшләреңнең тышкы кыяфәтен, характер сыйфатларын әйтә белү. Матур киенү серләре турында сөйләшү. Алдашу– иң яман гадәт, хатаңны тану – батырлык икәне турында сөйләшү. Минем дустым. Чын дус нинди була? Дуслык югалу. Әләкләшү, мактану – начар гадәтләр.

Табигать һәм кеше. Нәрсә ул табигать? Табигатьнең безгә файдасы. Табигатьне саклау. Кошлар дөньясы. Хайваннар дөньясы. Кыргый хайваннар. Дүрт аяклы дусларыбыз.

Туган җирем Татарстан. Туган ил, туган җир төшенчәләре. Татарстанның табигате. Татарстан республикасының дәүләт символлары. Татарстанда яшәүче милләтләр, төрле телләрдә сөйләшү. Халыклар дуслыгы. Татарстанның башкаласы Казан, аның музейлары, театрлары. Татар сәнгатенең күренекле вәкилләре.

Грамматик минимум

Хикәя фигыльнең заман формаларын (хәзерге, үткән, киләчәк) сөйләмдә куллануны ныгыту.

Сан төркемчәләрен гомумиләштереп кабатлау.

Билгеләү, билгесезлек, юклык, тартым алмашлыкларының сөйләмдә еш кулланыла торган очраклары белән таныштыру.

Сыйфат фигыльнең барлыкта һәм юклыкта заман формаларын сөйләмдә куллану.

Хәл фигыльне сөйләмдә куллану.

Бәйлек һәм бәйлек сүзләрне сөйләмдә куллану.

Җыйнак һәм җәенке җөмләләрне сөйләмдә куллану.

Гади фигыль хәбәрле (Мин татарча беләм), исем хәбәрле (Безнең гаиләбез тату) һәм тезмә фигыль хәбәрле (Мин укырга яратам) гади җөмләне таный, аера белү.

Тиңдәш кисәкле җөмләләрне таный, аера белү.

9 класс

Без Татарстанда яшибез.

Татарстан турында гомуми белешмә. Татарстан Республикасының мәйданы, табигате, шәһәрләре, анда яшәүче милләтләр. Татарстанның икътисади үсеше. Татар музыка сәнгате. Татар театр сәнгате, аның тарихы, бүгенге торышы. Татарстанда чыга торган газета-журналлар. СүзтезмәКабатлау. Гади җөмләләрҖыйнак һәм җәенке җөмләләр Җөмлә кисәкләре. Кушма җөмләләр Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләр, Синтетик һәм аналитик бәйләүче чаралар

Һөнәр сайлау.

Төрле һөнәр ияләренең хезмәте. Хезмәт базарындагы ихтыяҗ. Яшүсмерләрнең эшкә урнашуы. Белем алу һәм тормышта үз урыныңны табу проблемасы. Үз гаилә членнарының профессияләре. Төрле профессияләргә хас сыйфатлар. Үзеңә ошаган профессия. Үзең яшәгән төбәктәге колледжлар, техникумнар, аларда әзерләнә торган һөнәрләр. Исем ясагыч кушымчалар. Иярчен җөмләләрнең төрләре, аларның аналитик һәм синтетик төрләре.Хәлнең төрләре.Тәрҗемә итү күнегүләре Шарт фигыль.Хикәя фигыль. Килешләр.Тезүче һәм ияртүче теркәгечләр.Соң бәйлеге.

Сәламәтлек – зур байлык

Сәламәт яшәү рәвеше. Спорт белән шөгыльләнү. Дөрес туклану. Зарарлы гадәтләр, алардан ничек котылырга? Гаджетомания. Инфинитив.Исем фигыль. Исем фигылнең килеш белән төрләнүе.Теләк белдерү формалары.

Беркем дә, бернәрсә дә онытылмый. Бөек Ватан сугышы. Татарстанның Советлар Союзы геройлары. Муса Җәлил һәм Андре Тиемрманс. Моабит дәфтәрләре. Җәлилчеләр. 9нчы Май – Җиңү көне. Бөек Ватан сугышында катнашкан өлкән буын-ветераннарына хөрмәт. Шарт фигыльнең зат-сан белән төрләнеше. Сан,тәртип саны.Тәрҗемә итү күнегүләре. Диалоглар төзү. Имтиханга әзерләнү. Гади җөмләләрдән кушма җөмләләр төзү. Схема буенча җөмләләр төзү

Грамматик минимум

Җөмләнең баш һәм иярчен кисәкләренең исемнәрен әйтә, аларга сорау куя,аера белү.

Гади һәм кушма җөмләләрне аера белергә өйрәтү.

Теркәгечле һәм теркәгечсез тезмә кушма җөмләләрне сөйләмдә куллана белү күнекмәләрен булдыру.

Җыючы, каршы куючы, бүлүче теркәгечле кушма җөмләләрне сөйләмдә куллану.

Иярчен хәл җөмләләрнең иярчен урын җөмлә, вакыт җөмлә, сәбәп җөмлә, максат җөмлә, шарт җөмлә, кире җөмләләре белән таныштыру һәм аларны сөйләмдә урынлы кулланылуына ирешү.

Тезмә һәм иярченле кушма җөмләләрдә тыныш билгеләрен дөрес куя һәм аларны тиешле интонация белән әйтә белү.

1.3. Раздел 2, пункты 2.2.2.5., 2.2.2.6 изложить в следующей редакции

2.2.2.5. Родная (Татарская) литература для обучающихся русских классов (татарская подгруппа) 5-9 классы

Содержание для 5 класса

Обязательный минимум

Произведения татарских писателей:

1. К.Насыри. «Патша белән карт» / «Падишах и Старик».
2. Г.Тукай. «Су анасы» / «Водяная».
3. Г.Ибрагимов. «Яз башы» / «Начало весны».
4. М.Джалиль. «Алтынчәч» / «Золотоволосая» (отрывок).
5. Ф.Карим. «Кыр казы» / «Дикий гусь».
6. Ф.Хусни. «Чыбыркы» / «Плетка».
7. Ф.Яруллин. «Зәңгәр күлдә ай коена» / «В голубом озере Луна купается».
8. М.Аглямов. «Матурлык минем белән» / «Красота всегда со мной».
9. Н.Даули. «Бәхет кайда була?» / «Где находится счастье?».

Знакомство с биографиями писателей:

1. К.Насыри.
2. Г.Тукай.
3. Г.Ибрагимов.
4. М.Джалиль.

Переводы:

1. А.Платонов. «Ягъфәр бабай» / «Дед Ягфар».

Устное народное творчество.

Фольклор. Малые жанры фольклора. Детский фольклор: загадки, частушки, считалки, мэзэки (*своеобразный вид анекдотов*). Колыбельные. Прослушивание колыбельных песен.

Теория литературы: фольклор, устное народное творчество.

Татарские народные сказки. Разделение сказок на три группы: бытовые, волшебные, сказки о животных. Татарская народная сказка «Ак байтал» / «Белый скакун». Элементы волшебных сказок. Пословицы о лошадях. Особое отношение татарского народа к лошадям. Народная сказка на бытовую тему «Үгикыз»/ «Падчерица». Взаимоотношения в семье. Проблема сирот. Трудолюбие. «Хәйләкәр төлке»/ «Хитрая лиса» – сказка о животных. «Солдат балтасы»/ «Солдатский топор», «Камырбатыр»,.

Теория литературы: фантастические элементы, поэтика сказок (без названия термина), сказка как жанр, виды сказок, композиция сказок, сравнения, повторы, начало, конец, кульминация сказок, гипербола, эпитет, вариативность сказок.

Басни. Сравнение с народным творчеством. Сходства и различия. Басни Г.Тукая, А.Исхака, И.Крылова (в переводе), Г.Шамукова. Выразительное чтение басен. Композиция басен. Сюжет басен. Мораль. Аллегория.

Теория литературы: жанр басни, иносказание, аллегория, мораль. Персонажи басен.

Образцы средневековой тюрко-татарской литературы. Литература XIX века

Справка о поэте Кул Гали. О поэме «Кыйссаи Йосыф»/«Сказание о Юсуфе». Чтение отрывка. Краткий сюжет поэмы. Значение поэмы для татарского народа.

Каюм Насыри. Знакомство с биографией, творчеством. Чтение небольших рассказов писателя (хикаят): «Патша белән карт» / «Падишах и Старик», «Бай белән ялчы» /«Богач и Слуга». Преемственность рассказов К.Насыри с народным творчеством.

Литература начала XX века, 20–30 годов XX века

Габдулла Тукай. Биография поэта. Знакомые из начальных классов стихи поэта для детей. Чтение поэмы «Су анасы» / «Водяная».

Галимзян Ибрагимов. Биография писателя. Чтение рассказа «Яз башы» / «Начало весны». Природа в тексте. Художественные приемы писателя в создании образа природы.

Теория литературы: жанр рассказа, образ, пейзаж.

Муса Джалиль. Биография поэта. Чтение отрывков из произведения «Алтынчәч» / «Золотоволосая».

Теория литературы: либретто, ария, строфа.

Литература периода Великой Отечественной войны и послевоенных лет

Муса Джалиль. Чтение и обсуждение стихотворений «Кызыл ромашка»/ «Красная ромашка», «Җырларым»/ «Мои песни»,«Бүреләр»/ «Волки». Развитие речи по картине Хариса Якупова «Хөкем алдыннан» / «Перед казнью». Справка о художнике Х.Якупове.

Теория литературы: жанр баллады.

Фатих Карим. Биография поэта. Чтение стихов «Кыр үрдәкләре»/ «Дикие утки», «Илем өчен»/ «За Родину», сказки «Грмунчы аю белән җырчы маймыл» / «Медведь-гармонист и Обезьяна-певец». Юмор в сказке.

Абдулла Алиш. Биография писателя. Чтение и анализ рассказа «Килеп җиттеләр»/ «Приехали». Мастерство писателя в изображении детской психологии в военное время.

Сибгат Хаким. Биография поэта. Чтение и анализ стихотворения «Колын»/ «Жеребенок». Трагедия военных лет.

Фатих Хусни. Биография писателя. Чтение и анализ рассказа «Чыбыркы» / «Кнут». Проблема выбора специальности в жизни. Проблема отцов и детей. Детская психология.

Наби Даули. Биография писателя. Чтение и анализ стихотворения «Бәхет кайда була?»/ «Где находится счастье?». Воспитание трудолюбия, старания. Ф.Яруллин. Жизнь и творчество писателя. (Зәңгәр күлдә ай коена"/ "Луна купается в голубом озере"

Моя Родина Наки Исанбет. Биография писателя. Чтения стихотворения «Илкәем»/ «Моя страна». Прослушивание этой песни.

Ф.Садриев "Тургай нигә дип җырлый?"/ "Зачем поёт жаворонок?"

МударрисАглямов. Биография поэта. Чтение стихотворения «Матурлык минем белән» / «Красота всегда со мной». Эстетика в быту. Стихи Г.Афзала, Р.Валиева.

Переводы. А.Платонов. Чтение и анализ рассказа «Ягъфәр бабай»/ «Дед Ягфар». Проблемы трудолюбия, равнодушия, взаимопомощи, дружеского совета.

Юмор в творчестве писателей. Алмаз Гимадеев. Чтение и анализ рассказов «Телефонлы кәҗә»/ «Коза с телефоном», «Альф интернетта» / «Альф в интернете».

Лябиб Лерон. Чтение и анализ рассказа «Безнең авылдан Зөһрә» / «Зухра из нашей деревни».

Для заучивания наизусть

1. Г.Тукай. «Су анасы» / «Водяная».
2. С.Хаким. «Бер горурлык хисе» / «Чувство гордости».
3. Ф.Карим. «Сөйләр сүзләр күп алар... » / «Можно много говорить».
4. Н.Даули. «Бәхет кайда була?» / «Где находится счастье?».
5. Ш.Галиев. «Борау» / «Сверло».

6. М.Аглямов. «Матурлык минем белән» / «Красота всегда со мной».
7. Э.Шарифуллина. «Бишек җыры» / «Колыбельная».

Содержание учебного предмета 6кл.

Обязательный минимум

Произведения татарских писателей:

1. Г. Тукай. «Шүрәле»/ «Шурале», «Туган авыл» / «Родная деревня».
2. М.Гафури. «Ана» / «Мать».
3. Х. Такташ. «Мокамай».
4. М. Джалиль. «Имән» /«Дуб», «Чәчәкләр» / «Цветы».
5. А. Еники. «Матурлык» / «Красота».
6. Г. Баширов. «Сабантуй».
7. И. Гази. «Онытылмас еллар» / «Незабываемые годы» (отрывок).
8. М. Магдиев. «Фронтовиклар» / «Фронтовики (отрывок).

Знакомство с биографиями писателей:

1. Х. Такташ.
2. Ш. Маннур.
3. М. Гафури.
4. А. Еники,
5. М.Магдиев (рассматривается как два произведения).

Переводы:

1. А.Чехов. «Анюта».

Устное народное творчество. Песни

Возникновение народных песен. Виды песен. Прослушивание народных песен в исполнении легендарных певцов как Рашит Вагапов и Ильгам Шакиров. Ознакомление с их творчеством. Виды народных песен: обрядовые, хороводы, исторические. Пословицы и поговорки о песнях. Роль песни в жизни людей.

Литература XVIII, XIX веков

Габдрахим Утыз Имяни. Биография. Чтение отрывка из произведения «Гыйлемнең өстенлеге турында» / «Превосходства знаний», «Сәүдә тәртипләре» / «Правила для продавца», «Татулык турында» / «О дружбе». Беседа о честности, воспитание нравственности с молодого возраста.

Габделжаббар Кандалый. Биография поэта. Чтение стихотворения «Мулла белән абыстай» / «Мулла и абыстай». Выражение собственного мнения к поступкам муллы. Сравнение описанного с сегодняшними религиозными ритуалами. Воспитание толерантности. Афоризмы Кандалыя. Заучивание наизусть афоризмов.

Теория литературы: сатира, юмор, афоризм.

Литература начала века, 1920-1930 годов

Габдулла Тукай. Дополнительные сведения из биографии поэта. Чтение стихотворения «Туган авыл» / «Родная деревня». Прослушивание одноименной песни. Виртуальная экскурсия в музей «Азбуки» в г.Арске. Чтение поэмы-сказки «Шүрәле» / «Шурале». Сравнение авторского произведения с устным народным творчеством. Пейзаж. Образы Былтыра и Шурале. Ум и смекалка деревенского молодого человека. Сведения о знаменитом балете Ф.Яруллина «Шурале».

Теория литературы: жанр поэмы, поэма-сказка (повторение), балет, либретто (повторение).

Гаяз Исхаки. Чтение и обсуждение рассказа «Кәҗүл читек» / «Сапоги из козьей кожи». Передача детской психологии. Религиозные праздники в жизни человека.

Мазит Гафури. Биография поэта. Виртуальная экскурсия в музейный дом поэта в Уфе. Чтение стихотворений «Ана» / «Мать», «Ана теле» / «Материнский язык».

Хади Такташ. Биография поэта. Чтение стихотворений «Мокамай», «Иптәшләр» / «Друзья»,. Беседа по прочитанным произведениям: о необходимости достойного воспитания с младенчества, о дружбе.

Теория литературы: лирический герой.

Ибрагим Гази. Биография писателя. Чтение отрывков из трилогии «Онытылмас еллар» / «Незабываемые годы». Трудности военных лет. Проблема голода.

Литература периода Великой Отечественной войны и послевоенных лет

Муса Джалиль. Чтение стихотворений «Вәхшәт» / «Варварство», «Имән» /« Дуб», «Чәчәкләр» / «Цветы». Ненависть людей к фашизму. Защита Отечества. Образ Дуба. Размышления о жизни после смерти в памяти людей. Никто не забыт, ничто не забыто.

Наби Даули. «Дошманнан үч алыгыз» / «Отомстите врагу». Шайхи Маннур. Биография писателя. Чтение стихотворений «Саубуллашу җыры» / «Прощальная песня», Роль женщин в войне.

Теория литературы: инверсия, параллелизм.

Мухаммат Магдеев. Биография писателя. Чтение отрывков из романа «Фронтовиклар» / «Фронтовики». Трудности послевоенной жизни в деревне. Учеба. Фронтовики в школе. Прослушивание песен «Укытучыма» / «Учителю», «Вы – самый лучший человек!» / «Сез – иң гүзәл кеше икәнсез!».

Красота родного края

Амирхан Еники. Биография писателя. Чтение рассказа «Матурлык» / «Красота». Образ Бадертдина. Душевная красота человека. Любовь между матерью и сыном.

Теория литература: жанр рассказа.

Мухаммат Мирза. Чтение рассказа «Балачак хатирәсе» / «Память детства». Цена хлеба. Воспитание в многодетной семье.

Гумар Баширов. Биография писателя. Чтение отрывка из повести «Туган ягым – яшел бишек» / «Родимый край – зеленая колыбель». Праздники татарского народа. Прослушивание песни «Сабантуй». Развитие речи по картинам Л.Фаттахова и Ш.Шайдуллина, Г.Абдуллова. Чтение отрывка «Кунак кызлар килгән утырмага» / «Пришли девушки в гости». Взаимоотношения между соседями, родными. Душевное богатство татарского народа.

Теория литературы: жанр повести.

Родной язык – святой язык. Язык юмора

Хасан Туфан. Биография поэта. «Туган тел» / «Родной язык». Значение родного языка. Виртуальная экскурсия в музей Х.Туфана..

Равиль Файзуллин. Биография поэта. «Минем телем» / «Мой язык». Воспитание чувств гордости за родной язык.

Роберт Миннуллин. «Туган телемә» / «Родному языку».

Гарай Рахим. Чтение рассказа «А-ля-шер туны» / «Шуба А-ля-шера». Сатира. Значение родного языка.

Радик Фаизов. Чтение рассказа «Батыр әйтте…» / «Батыр сказал…»

Ибрагим Гази. Рассказ «Мәүлия нигә көлде?» / «Почему смеялась Мавлия?»

Гамиль Афзал. Чтение стихотворения «Мыек борам…» / «Кручу усы…».

Теория литературы: юмор, сатира, ирония.

Для заучивания наизусть

1. Г. Кандалый. Афоризмы.
2. Г.Тукай. «Туган авыл» / «Родная деревня».
3. М.Гафури. «Ана теле» / «Материнский язык».
4. Х. Такташ. «Мокамай».
5. М. Джалиль. «Имән» /« Дуб», «Чәчәкләр» / «Цветы».
6. А. Еники. «Матурлык» / «Красота» (отрывок).

Содержание учебного предмета 7кл.

Обязательный минимум

Произведения татарских писателей:

1. Г.Тукай. «Милли моңнар» / «Национальные мелодии».
2. Г.Ибрагимов«Табигать балалары» / «Дети природы» (отрывок).
3. С.Хаким. «Бакчачылар» / «Садоводы».
4. Х.Такташ. «Алсу».
5. Ф.Карим. «Бездә - яздыр» / Наверно, у нас весна...».
6. Г.Кутуй. «Рәссам» / «Художник».
7. А.Еники. «Кем җырлады?» / «Кто пел?».
8. Г.Баширов. «Менә сиңа мә!» / «Вот тебе на!».
9. И.Гази. «Йолдызлы малай» / «Мальчик со звездой».
10. М.Магдиев. «Без – кырык беренче ел балалары» / «Мы дети сорок первого года» (отрывок).
11. М.Галиев. «Нигез» / «Отчий дом» (отрывок);
12. Т.Миннуллин. «Монда тудык, монда үстек» / «Здесь родились, здесь выросли» (отрывок).

Знакомство с биографиями писателей:

1. Г.Тукай,
2. С.Хаким,
3. Г.Абсалямов,
4. А.Еники (рассматривается как одно произведение).

Переводы:

1. А.Пушкин. «Кышкы кич» / «Зимний вечер».

Устное народное творчество

Риваять / Предание. Особенности жанра. Чтение предания «Болгар каласының корылуы турында» / «О построении города Булгар», «Сихерче кыз» / «Колдунья». Беседа по картинам Эдварда Турнерелли «Казан кальгасы» / «Казанская кальга».

Теория литературы: риваять.

Исторические песни про период Казанского ханства. «Сөембикә китеп бара…» / «Сююмбике уплывает…», «Тоткын Сөембикә җыры» / «Песня пленницы Сююмбики». Прослушивание песни в исполнении Венеры Ганиевой «Кайт, Сөембикә!» / «Возвращайся, Сююмбике!». Сведения об артистке. Беседа по картине Ф.Халикова «Казан ханлыгы чорында Кремль» / «Кремль в эпоху Казанского ханства». Сравнение исторических фактов. Выявление мотивов песен.

Пословицы народов мира.

Эпос-дастаны. «Җик Мәргән» / «Жик Мэргэн». Борьба народа за независимость.

Теория литературы: историческая песня, эпос-дастан, дастан, пословицы, поговорки.

Средневековая литература (XIX век включительно)

Сайф Сараи. Биография поэта. Чтение отрывков из поэмы «Сөһәйл вә Гөлдерсен» / «Сухаел и Гульдерсен». Поэма о любви. Восточные любовные сюжеты. Трагедия.

«Мәҗмугыль-хикәят» / «Мажмугыль-хикаят». Восточный сюжет про падишаха и вэзира. Любовная линия.

Теория литературы: Жанр хикаята.

Литература начала XX века и произведения до начала войны

Габдулла Тукай. Биография поэта с дополнениями. Выразительное чтение, чтение наизусть стихотворения Тукая «Милли моңнар» / «Национальные мелодии». Прослушивание песни «Әллүки» / «Альлуки» по мотивам этого стихотворения. Цена поэта. Музей Тукая в Казани.

Хади Такташ. Биография поэта. Поэма «Алсу». Поэма о красоте, о молодости. Образ Алсу.

Галимзян Ибрагимов. Биография. Чтение произведения «Табигать балалары» / «Дети природы». Ода труду. Субботники. Их значение в жизни крестьян. Прослушивание песни «Өмә» / «Субботник». Рассматривание картин про субботники.

Теория литературы: пейзаж (повтор).

Литература военного и послевоенного времени

Фатих Карим. Биография поэта. Чтение стихотворения «Бездә - яздыр…» / «У нас, наверно, уже весна…». Передача ностальгии по Родине..

Гадель Кутуй. Рассказ «Рәссам» / «Художник». Отношение солдат к картине. Образы матери и ребенка в картине.

Сибгат Хаким. Биография поэта. Поэма «Бакчачылар» / «Садоводы». Вклад сельчан в победу. Тяжелые трудовые будни тыла.

Амирхан Еники. Биография писателя. Рассказ «Кем җырлады?» / «Кто пел?» Трагизм.

Гумар Баширов. Рассказ «Менә сиңа мә!» / «Вот тебе на!» Взаимоотношения в семье послевоенных лет, проблемы вдов, обиды, прощения. Образ татарской женщины-труженицы.

Ибрагим Гази. Биография писателя. Рассказ «Йолдызлы малай» / «Мальчик со звездой». О зверствах фашистов. Состояние мальчика перед смертью.

Мухаммат Магдеев. Биография писателя. Чтение отрывков из повести «Без – кырык беренче ел балалары» / «Мы – дети сорок первого». Трудности военных и послевоенных лет. Голод, холод, унижения. Особый язык, стиль писателя. Юмор в повести. Музей М.Магдеева в селе Губерчак.

Теория литературы: жанр повести, автобиографическая повесть, тропы, метонимия.

Туфан Миннуллин. Биография драматурга. Драма «Монда тудык, монда үстек» / «Здесь родились, здесь выросли». Драма о нефтяниках. Проблема защиты природы.

Марсель Галиев. Повесть «Нигез» / «Отчий дом». Образ одинокой Ивы. Этнографические традиции народа. Связь с мифологией. Вечные категории.

Теория литературы: мифология.

Фантастика

Адлер Тимергалин. Чтение повести «Сәер планета» / «Странная планета». Фантастика и действительность.

Теория литературы: фантастика.

Переводы

А.Пушкин. «Кышкы кич» / «Зимний вечер». «Мин яраттым Сезне» / «Я Вас любил…». Чтение и анализ.

Для заучивания наизусть

1. Г.Тукай. «Милли моңнар» / «Национальные мелодии».
2. Дардеменд. «Видаг» / «Прощание» или «Бәллү» /«Колыбельная».
3. Х.Такташ. «Алсу» (отрывок).

4. Г.Ибрагимов. «Табигать балалары» / «Дети природы» (отрывок).
5. Ф.Карим. «Кыңгыраулы яшел гармун» / «Зеленая гармонь с колокольчиком» (отрывок).

Содержание учебного предмета 8 кл.

Обязательный минимум

Произведения татарских писателей:

1. Г.Тукай. «Пар ат» / «Пара лошадей».
2. Г.Ибрагимов. «Алмачуар» / «Чубарый».
3. Ш.Камал. «Буранда» / «В метель».
4. С.Хаким. «Җырларымда телим» / «Пожелания в песнях».
5. Ф.Хусни. «Сөйләнмәгән хикәя» / «Нерассказанный рассказ».
6. Ш.Маннур. «Муса» (отрывок).
7. Г.Афзал. «Юл газабы», «Йөз кабат» / «Дорожные муки», «Сто раз».
8. М.Магдиев. «Кеше китә - җыры кала» / «Человек уходит – песня остается» (отрывок).
9. Ф.Садриев. «Бәхетсезләр бәхете» / «Счастье несчастных» (отрывок).
10. М.Аглямов. «Каеннар илендә» / «В стране берез».
11. Р.Харис. «Ике гөл» / «Два цветка».
12. Т.Миннуллин. «Моңлы бер җыр» / «Грустная песня» (отрывок).

Знакомство с биографиями писателей:

1. Г.Афзал.
2. Ф.Садриев.
3. М.Аглямов.
4. Т.Миңнуллин (рассматривается как одно произведение).

Переводы:

А.Куприн. «Олеся» (отрывок). Чтение и анализ.

Устное народное творчество

Жанр баита (былина, историческая песня, преимущественно на трагические темы). Виды баита. «Сөембикә бәете» / «Баит о Сююмбике», «Ялкау хатын бәете» / «Баит о ленивой жене», «Рус-французсугышыбәете» / «Баит о Русско-французской войне». Новые, придуманные, написанные в наше время баиты». Исторические, сатирические, трагические баиты.

Теория литературы: баит, виды баитов.

Мунаджаты (молитва, религиозный гимн). Мунаджаты как лирический жанр. Мунаджат – монолог. Монолог с Аллахом. Древние мунаджаты. Современные мунаджаты. Сходства и различия.

Теория литературы: мунаджат, тематические группы мунаджатов.

Средневековая литература (включая литературу XVII,XVIII,XIX вв.

Жанр газаль. ГазалиР.Гаташа, М.Мирзы.

Краткий обзор литературыXIX в. Жизненный путь и творчество Акмуллы. Акмулла – поэт трех народов: татар, башкир, казах. Афоризмы Акмуллы. Философия Акмуллы. Отрывки из элегии «Дамелла Шиһабетдин хәзрәт мәрсиясе» / «Некролог Шигабуддина-хазрат». Поэма М.Аглямова«Акмулла арбасы» / «Арба Акмуллы».

Литература начала XXвека, литература 20–30-ых годов

Габдулла Тукай. Биография Казанского периода жизни и творчества. Чтение стихотворения «Парат» / «Пара лошадей». «Бер татар шагыйренең сүзләре» / «Слова одного татарского поэта» Роль поэта. Борьба словом. Прослушивание песни «Парат» / «Пара лошадей».

Галимзян Ибрагимов. Чтение и анализ рассказа «Алмачуар»/ «Чубарый». Психологизм. Цена обещанного. Любовь к лошадям. Воспитание твердого татарского национального характера.

Шариф Камал. Биография писателя. Чтение и анализ рассказа «Буранда» / «В метель». Сложные отношения между сыном и матерью. Выполнение последнего долга перед матерью. Поздняя встреча.

СагитРамеев. Биография поэта. Чтение стихов «Мин» / «Я», «Син» / «Ты»,«Ул» / «Он». Особенности лирического героя.

Литература второй половины XXвека

СибгатХаким. Чтение стихов «Җырларымда телим» /«Пожелания в песнях», «Клиндерләр эзлим» / «В поисках гостинца». Выражение любви и гордости за родной край и мать.

ФатихХусни. Чтение и анализ рассказа «Сөйләнмәгән хикәя» / «Нерассказанный рассказ». О детской беспечности, играх, безответственность и позднее раскаяние..

Гамиль Афзал. Биография поэта. Чтение стихотворений «Юл газабы» / «Дорожные муки», «Йөз кабат» / «Сто раз». Передача чувств лирического героя.

МухамматМагдеев. Чтение повести «Кеше китә - җыры кала»/ «Человек уходит – песня остается». Жизнь в деревне в военные и послевоенные годы. Стиль писателя.

МударрисАглямов. Биография поэта. Стихотворение «Каеннар илендә» / «В стране берез».

ФоатСадриев. Биография писателя. Чтение отрывков из трилогии «Бәхетсезләр бәхете» / «Счастье несчастных». О воспитании отзывчивого, неравнодушного молодого человека. Любовная линия в трилогии.

Ренат Харис. Биография поэта. Чтение стихотворения «Ике гөл» / «Два цветка». Воля и неволя в жизни человека. Подтекст. Чтение и обсуждение драматической поэмы «Шагыйрь мәхәббәте» / «Любовь поэта». Виртуальная экскурсия в музей Р.Хариса.

Теория литературы: жанр драмы.

МирхайдарФайзи. Биография драматурга. Чтение и обсуждение драмы «Галиябану». Нахождение ответа на вопрос «В чем трагизм Галиябану?» Прослушивание песни «Галиябану» в исполнении Хайдара Бигичева. Сведения об артисте, об одноименном конкурсе. Виртуальная экскурсия в музей М.Файзи.

ТуфанМиннуллин. Биография драматурга. Чтение и обсуждение драмы «Моңлы бер җыр» / «Грустная песня». Воспроизведение героизма М.Джалиля.

Поэзия

Равиль Файзуллин. Короткие стихи. Философия стихов.

ГарайРахим. «Бары мин…» / «Лишь я…»

Рустам Мингалим. «Сез кайдан?» / «Вы откуда?»

РадифГаташ. «Европада татар шагыйрьләре» / «Татарские поэты в Европе», «Мин дөресен сөйлим» / «Я говорю правду».

Роберт Миннуллин. «Анна догалары» / «Молитвы матери», «Шагыйрьләрнең туган иле» / «Родины поэтов».

Лена Шагирдзян. «Татар шагыйренең бәһасе» / «Цена татарского поэта».

Мударрис Валеев. «Тугайлар» / «Луга».

Разил Валиев. «Нигә шулай картаясың, әни?» / «Отчего ты стареешь, мама?»

Марсель Галиев. «Су буеннан әнкәй кайтып килә» / «Мама идет с берега реки».

РкаилЗайдулла. «Мин Казанга карыйм» / «Смотрю я на Казань».

Рассказы

Флюс Латифи. Чтение рассказа «Аяклыказа» / «Ходячаянеприятность».

Ф.Шафигуллин «Зәңгәр шугалак» / «Синий каток»

ГалимзянГильманов. «Яшел попугай» / «Зеленый попугай».

Теория литературы: новелла.

Для заучивания наизусть

1. Г.Тукай. «Пар ат» / «Пара лошадей».
2. Ш.Камал. «Буранда» / «В метель» (отрывок).
3. С.Хаким. «Җырларымда телим» / «Пожелания в песнях».
4. Г.Афзал. «Юл газабы» / «Дорожные муки».
5. М.Аглямов. «Каеннар илендә» / «В стране берез».
6. Р.Харис. «Ике гөл» / «Два цветка».

Содержание учебного предмета 9 кл.

Обязательный минимум

Произведения татарских писателей:

1. Г.Тукай. «Ана догасы» / «Молитва матери».
2. Г.Ибрагимов. «Любовь – это счастье».
3. Ф.Амирхан. «Хәят» / «Хаят» (отрывок).
4. Г.Камал. «Беренче театр» / «Первый театр».
5. А.Еники. «Әйтелмәгән васыять» / «Невысказанное завещание».
6. Г.Абсалямов. «Ак чәчәкләр» / «Белые цветы» (отрывок).
7. А.Гилязев. «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером» (отрывок).
8. Г.Афзал. «Өф-өф итеп» / «Сдувая пылинку».
9. Р.Мингалим. «Сап-сары көзләр» / «Желтая-прежелтая осень».
10. Р.Ахметзянов. «Сандугач керде күңелгә», «Әкияттән» / «Душа поет», «Из сказки».
11. Ш. Хусаенов. «Әниемнең ак күлмәге (Әни килде)» «Белое платье матери (Мама приехала)».

Знакомство с биографиями писателей:

1. Ф.Амирхан.
2. Г.Ибрагимов.
3. А.Гилязев.
4. Г.Камал.
5. Ш.Хусаенов.

6. Р.Мингалим.

Переводы:

1. А.Пушкин «Пәйгамбәр» / «Пророк».

Блок 1. От устного народного творчества к письменному наследию

Истоки и история возникновения татарской литературы. Принципы разделения тюрко-татарской литературы на этапы. Культурологическая справка о тюрках. Влияние устного народного творчества на письменную литературу. Возникновение письменности. Первые письменные источники. Руническая письменность.

Дастан Золотоордынского периода «Идегәй». Теория литературы: трагедия. Творчество писателя XVII века Мавлы Кулыя. Хикметы. Суфийская литература. Блок 2. Литература XIX века Краткий обзор литературы XIX века. Обзор поэзии. Обзор прозы 2 половины XIX века. Муса Акъегетзадэ. Биография писателя. Чтение романа «Хисаметдин менла». Проблема героя времени. Служение татарскому народу. Просветительские идеи. Риза Фахретдинов. Биография писателя. Чтение романа «Ѳсма, яки Гамәл вә җәза» / «Асма, или Деяние и наказание». Проблема воспитания в семье. Особенности женских образов. Захир Бигиев. Биография писателя. Чтение романа «Өлүф, яки Гүзәл кыз Хәдичә» / «Тысячи, или Красавица Хадича». Первый детективный роман в татарской литературе.

Блок 3. Развитие жанра драмы Развитие жанра драмы Габдрахман Ильяси. Первый татарский драматург. Биография писателя. Чтение пьесы «Бичара кыз» / «»Бедная девушка». Простой сюжет. Идея независимости женщины в семье. Галиасгар Камал. Биография драматурга. Чтение комедии «Беренче театр» / «Первый театр». Противостояние рождению театра. Юмор. Сатира. Образ Хамзи бая. *Теория литературы: комедия, трагикомедия.* Шариф Хусаинов. Биография драматурга. Чтение драмы «Әниемнең ак күлмәге (“Әни килде)» «Белое платье матери (Мама приехала)». Взаимоотношения между матерью и многочисленными ее детьми. Обязанности и права детей перед родителями. Проблема одиноких, старых, беспомощных родителей. Душевная чистота персонажей.

Блок 4. Литература начала XX века Габдулла Тукай. Литературное наследие поэта. Чтение и анализ стихотворения «Ана догасы» / «Молитва матери». Взаимоотношения между матерью и ребенком. Зиннур Мансуров. Чтение материала «Тукайның татар кодексы» / «Татарский кодекс Тукая» Фатих Амирхан. Чтение и анализ повести «Хәят» / «Хаят». О прекрасных взаимоотношениях семей русского и татарского народов. Соблюдение национальных традиций. Разногласия в создании семьи. Мечта и действительность. Портрет героя. Прослушивание песни А.Рашита «Беренче мәхәббәт» / «Первая любовь». Беседа о счастье и любви.

Блок 5. Лучшие произведения XX века Галимзян Ибрагимов. Повторение и добавление новых сведений в биографию писателя. Чтение и обсуждение рассказа «Сөю – сәгадәт» / «Любовь – это счастье». Чтение и анализ повести «Әйтелмәгән васыять» / «Невысказанное завещание». Проблема старой одинокой матери и ее многочисленных детей. Права и обязанности детей перед беспомощными родителями. Забота. Психология пожилого человека. Габдрахман Абсалямов. Биография писателя. Чтение отрывка из знаменитого романа «Ак чәчәкләр» / «Белые цветы». Развитие сюжета на медицинскую тему. Врачебная этика. Аяз Гилязев. Биография писателя. Чтение и анализ повести «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером». Образ доброй, но брошенной детьми женщины. Проблема родной и неродной матери. Поздняя любовь. Образ доброго молодого председателя. Обязанности детей перед родителями. Трагизм терпеливой татарской женщины. Контраст между молодостью-силой и старостью-беспомощностью. Рустем Мингалим. Биография писателя. Чтение и анализ рассказа «Сап-сары көзләр» / «Желтая-прежелтая осень». Забота о детях. Фанис Яруллин. Сатирический рассказ на тему «Лаеклы кияү» / «Желанный жених». *Теория литературы: сатира.*

Блок 6. Публицистика Миргазиян Юныс. Публицистика. Особенности жанра. Стиль. Чтение и обсуждение очерка «Су, Җир һәм Һава турында хикәят» / «Рассказ о Воде, Земле и Небе». *Теория литературы: жанр публицистики. Стиль.*

Блок 7. Переводы А.Пушкин. Чтение стихотворения «Пәйгамбәр» / «Пророк». Г.Тукай. Чтение стихотворения «Пәйгамбәр» / «Пророк».

Для заучивания наизусть

1. Г.Тукай. «Ана догасы» / «Молитва матери».
2. А.Еники. «Әйтелмәгән васыять» / «Невысказанное завещание» (отрывок)
3. Раш. Ахметзянов. «Сандугач керде күңелгә»./ «Душа поет».
4. Р.Валиев. «Туган телдә дәшсәм генә» / «Обращусь только на родном языке».

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 5 КЛАСС

Укыту фәненең эчтәлеге

Кереш. Ибраһим Газинең китап турындагы ≪Үзе бер могҗиза≫ әсәрен укып фикер алышу. Дәреслекнең төзелеше, структурасы — тышлык, титул бите, форзац, шартлы билгеләр, эчтәлек, дәреслекне төзүчеләр: автор, рәссам, редактор, корректор, нәшир һ.б. белән танышу. Китап турында мәкаль, табышмаклар, кызыклы мәгълүматлар. Халык авыз иҗаты. Фольклор — күмәк халык авыз иҗаты. Фольклорның кече

жанрлары. Балалар фольклоры (табышмак, такмак, санамыш, мәсәл һ.б.) турында кабатлау. Бишек җырлары (халык авыз иҗаты белән беррәттән, авторлар иҗат иткән бишек җырларын да өйрәнү). Әдәбият теориясе. Халык авыз иҗаты. Татар халык әкиятләре. Халык авыз иҗаты төре буларак әкиятләр. Тылсымлы, хайваннар турындагы, тормыш-көнкүреш әкиятләре. Әкият геройлары үрнәгендә шәфкатьлелек, миһербанлылык тәрбияләү. Тылсымлы әкиятләрнең поэтикасы. Тылсымлы әкиятләрдә фантастик элементлар.≪Үги кыз≫ — тормыш-көнкүреш әкияте. Кешеләр арасындагы мөнәсәбәт. Яхшылыгыңның да, начарлыгыңның да үзеңә кире кайтуы. Бумеранг принцибы. Кыерсытылган ятимнең, яхшылыкның җиңеп чыгуы, шәфкатьле, миһербанлы булуныңҗимешләрен татуы. ≪Хәйләкәр Төлке≫ — хайваннар турындагы әкият. ≪Солдат боткасы≫, ≪Камыр батыр≫ әкиятләренең кайсы төргә керүен һәм нинди билгеләре буенча төркемләнүен ачыклау. Әдәбият теориясе. Әкият. Әкият төрләре. Әкиятнең төзелеше. Даими эпитетлар. Гипербола турында төшенчә. Чагыштырулар. Кабатлаулар. Инверсия. Әкияттә башлам, бетем, кульминация, чишелеш, төенләнеш, үстерелеш элементлары. Халык әкиятләренең вариативлыгы. Әкият геройлары, ярдәмче геройлар. Халык иҗаты белән рухланып. Халык иҗаты әсәрләренә таянып, язучылар иҗат иткән мәсәлләр, Г. Тукай һәм Ә. Исхак язган исемдәш мәсәлләр. Уртак һәм аермалы яклары. Мәсәлләрне сәнгатьле уку. Әдәбият теориясе. Мәсәл жанры, читләтеп әйтү, сюжеты. Мәсәлләрдә хикәяләү, мораль. Киная. Аллегория. Мәсәл төзелеше. Бу жанрда иҗат итүчеләр.Хәзинә. Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре. Кол Гали турында белешмә. Безнең көннәргә кадәр килеп җиткән данлыклы ≪Кыйссаи Йосыф≫ әсәре турында. Поэмадан өзекләр уку. Әсәрнең сюжеты. XIX йөз әдәбияты. Каюм Насыйри, тормыш юлы һәм иҗаты белән таныштыру*. ≪Патша белән карт≫*, ≪Бай һәм хезмәтче≫, ≪Аңгыралык бәласе≫ әсәрләренең халык авыз иҗатына нигезләнеп язылуы. XX йөз башы татар әдәбияты. Габдулла Тукай. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә*. Башлангыч сыйныфларда шагыйрь турында өйрәнгәннәрне тирәнәйтү. ≪Су анасы≫* поэмасы. XX йөз татар әдәбияты. Ибраһимов. Әдипнең тормыш юлы турында кыскача белешмә*. ≪Яз башы≫*, ≪Фагыйлә≫ хикәяләре. Туган як табигатенең матурлыгы, аның белән хозурлану темаларының күтәрелүе һәм сәнгатьчә хәл ителеше. Әдәбият теориясе. Хикәя турында төшенчә. Муса Җәлил. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә*. ≪Алтынчәч≫* либреттосыннан арияләр тексты. Либреттодан өзекләр уку. Әдәбият теориясе: ария, либретто, строфа турында төшенчә, лирик герой. Сугыш чоры әдәбияты. Муса Җәлил. Шагыйрьнең сугыш чорында язылган ≪Кызыл ромашка≫, ≪Җырларым≫, ≪Бүреләр≫ шигыре. Сугыш китергән фаҗига. Җиңүгә ышаныч. Үлемсезлек. Әдәбият теориясе. Баллада жанры. Харис Якуповның ≪Хөкем алдыннан≫ картинасы. Муса Җәлил музейлары. Рафаэль Мостафинның шагыйрьнең балачак елларын чагылдырган ≪Балыкчы Муса≫ хикәясе. Җәлил турында язучылар фикерләре. Фатих Кәрим. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. ≪Кыр казы≫*, ≪Ватаным өчен≫ шигырьләре. Ватан азатлыгы өчен көрәшкән солдат батырлыгы. Сагыну хисләре. Сибгат Хәким. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. ≪Колын≫ шигыре. Сугышның хайваннарга да китергән фаҗигасе. Сугыштан соңгы чор әдәбияты. Фатих Хөсни. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. ≪Чыбыркы≫* хикәясе. Һөнәр сайлау проблемасы. Авыл кешеләре хезмәте. Ата белән бала, күршеләр, малайлар арасындагы мөнәсәбәт. Бала характерының формалашуы. Нәби Дәүли. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.Бәхет кайда була?≫* шигыре. Хезмәт яраткан кешенең бәхетне табуы. Кайсы чорда яшәсәң дә, хезмәтнең, тырышлыкның роле. Фәнис Яруллин. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. ≪Зәңгәр күлдә ай коена≫* әкияте. Яхшылыкка каршы яхшылык белән җавап бирү. Эчке матурлыкның ямьсезлекнеҗиңүе. Туган ил, туган як. Нәкый Исәнбәт. Әдипнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. ≪Туган ил≫ шигыре. Туган як турында картиналар. Фоат Садриев. ≪Тургай ни дип җырлый?≫ хикәясе. Сабан тургаеның моң-зары, шатлык-куанычлары. Балага биргән киңәшләре. Туган ягына мәхәббәт белән сугарылган җырлары. Мөдәррис Әгъләмов. тормыш юлы турында кыскача белешмә. ≪Матурлык минем белән≫* шигыре. Гамил Афзал. ≪Туган җиреңнән китмә≫ шигыре. Разил Вәлиев. ≪Туган телдә дәшсәм генә≫ шигыре. Тәрҗемә әсәрләр. А. Платонов. ≪Ягъфәр бабай≫ хикәясе* (Ф. Хәсәнова тәрҗемәсе). Язучылар иҗатында юмор. Алмаз Гыймадиев. “Телефонлы кәҗә”, “Интернетта ALF”хикәяләре. Ләбиб Лерон. “Зөһрә кыз — безнең авылдан≫”хикәясе.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 6 КЛАСС

Халык авыз иҗаты. Халык җырлары. Җырларның туу тарихы. Халык җырлары турында әдипләр фикере.Фәнис Яруллин. «Җыр» шигыре. Шагыйрьнең җырларга биргән бәяләмәсе. Җыр турында татар галимнәре — И. Надиров, К. Миңнуллин фикере. Халык җырларының төрләре: йола һәм уен җырлары, тарихи җырлар, лирик озын җырлар, кыска җырлар. Җыр турында татар халыкҗырчылары фикере. Җыр турында мәкаль, табышмаклар. Борынгы әдәбиятыбыз үрнәкләре Йосыф Баласагунлы. Биографик белешмә. «Котадгу белек» поэмасы. Поэмадан тел һәм белем турындагы өзекләр. Белемле, укымышлы, гадел, киң күңелле, сабыр, тәрбияле, әхлаклы кеше — автор идеалы. Белем турында татар халык мәкальләре. XVIII йөз әдәбияты Габдерәхим Утыз Имәни. Тормыш юлы турында кыскача белешмә.

“Гыйлемнең өстенлеге турында" әсәреннән өзек. Белем — бәхет ачкычы. Укымышлы кешегә бәя. Җитәкчеләрнең, кешеләр белән эшләүчеләрнең белемгә мөнәсәбәте. “Татулык турында”. Кешеләр һәм күршеләр арасындагы бәйләнеш. Дус, тату яшәүнең өстенлекләре. “Сату итү турында”. Хыянәтсез сату итүнең фани дөньяда да, бакыйлыкта да үзең өчен кирәклеге. Сатучы һәм сатып алучы арасындагы гаделлек. XIX йөз әдәбияты Габделҗаббар Кандалый. Тормыш юлы турында белешмә. Афоризмнар. Халык мәкальләре рәвешендәге канатлы сүзләр. Чарланган, җыйнак һәм акыллы әйтелгән икеюллы фикерләр. Әдәбият теориясе. Юмор һәм сатира. Афоризм. XX йөз әдәбияты Габдулла Тукай. Алдагы сыйныфларда шагыйрь турында өйрәнгәннәрне тирәнәйтү. “Туган авыл” шигыре. Шагыйрьнең туган авылына мәхәббәте. Арчадагы Әлифба музее. “Шүрәле” поэмасы. Татар халык экиятенә нигезләнеп язылуы. Кырлай табигатенең матурлыгы, аның белән хозурлану, темаларның сәнгатьчә хәл ителеше. Шүрәле һәм Былтыр образлары. Былтырның хәйләсе. Үлмәс әсәр буенча куелган “Шүрәле балеты”. Әдәбият теориясе. поэма жанры, балет. Гаяз Исхакый. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Кәҗүл читек” хикәясе. Әсәрдә бала психологиясенең бирелеше.Мәҗит Гафури. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Мәҗит Гафуриның Уфадагы мемориаль музей-йорты. “Ана”, “Ана теле” шигырьләре. Һади Такташ. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты. Такташ турында истәлекләр. “Мокамай” шигыре. Кечкенәдән алынмаган тәрбиянең зурайгач төзәтә алмаслык хаталарга китерүе. Сыйнфый көрәш елларында үзенә дөрес юл табучылар һәм адашыпкалучылар язмышы. Лирик геройның Мокамайга мөнәсәбәте. “Иптәшләр” шигыре. Әдәбият теориясе. Лирик герой, метафора. Ибраһим Гази. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Онытылмас еллар” романыннан өзек. Беренче бөтендөнья сугышы елларындагы авырлыклар. Авылдагы ачлыкның кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләргә йогынтысы. Хәлим образы. Лена Шагыйрьҗан. Рәхмәт игенчегә! Бөек Ватан сугышы чоры әдәбияты. Муса Җәлил. “Имән” шигыре. Ялгыз имән образы. Үзеңнән соң онытылмаслык яхшы эшләр калдырырлык итеп яшәргә чакыру. “Чәчәкләр” шигыре. Балаларның чәчәкләр белән бәйләнеше. Нәниләрнең гөлләр кебек бәхетле яшәве өчен барган көрәш. Илебез азатлыгы өчен һәлак булганнарны онытмау.Нәби Дәүли. “Дошманнан үч алыгыз” шигыре. Шәйхи Маннур. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Саубуллашу җыры”, шигыре. Сугышка китүчене озату, аңа киңәшләр. Татар кызларының сугышта күрсәткән батырлыгы. Тыныч ил сагында. Мөхәммәт Мәһдиев. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Фронтовиклар” романыннан өзек. Сугыштан соңгы авыл тормышы. Мәктәпкә эшкә кайткан фронтовик егетләр. Кыенлыкларны җиңүдә җибәрелгән хаталар. Мәктәп тормышына алар алып килгән яңа сулыш Шәүкәт Галиев. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Аталы-уллы солдатлар” балладасы. Сакта торучы яшь солдат һәм мәңге яшь булып калган һәйкәл-ата образы. Әдәбият теориясе. Баллада жанры. “Азатлык алып килгән сугышчы” монументы. Туган якның матурлыгын, кирәклеген сурәтләгән әсәрләр. Әмирхан Еники. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Матурлык” хикәясе. Әсәрдә сурәтләнгән эчке һәм тышкы матурлык. Бәдертдин образы. Аның иптәшләре, энисе, этисе һәм бабасы белән мөнәсәбәте. Ана һәм бала мәхәббәте. Хикәядә сурәтләнгән пейзажның роле. Әдәбият теориясе.. Гомәр Бәширов. Әдипнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Язгы сабан туйлары” (“Туган ягым — яшел бишек” повестеннан өзек). Татар халкының милли бәйрәме — Сабантуй, аңа әзерлек, милли гореф-гадәтләрнең бирелеше. “Сабан туе” (публицистика). Сабан туе бәйрәменең борынгыдан килгән традицияләре, элекке чорда ничек үткәрелү тарихы. Л. Фәттахов, Ш. Шәйдуллин, Г. Абдулловларның Сабантуйга багышланган картиналары. Мөхәммәт Мирза. ≪Балачак хатирәсе≫ хикәясе. Ишле гаиләдә икмәкнең кадере. Балаларга карата дустанә мөнәсәбәт. Балаларның әти-әниләренә хөрмәте. (М.Мирза ≪Балачак хатирәсе≫ хикәясе. 1сәгать с.т.у. дәресе итеп алынды). Тәрҗемә әсәрләр. Антон Чехов. Тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Анюта” хикәясе (Ф.Хәсәнова тәрҗемәсе. Татар теле — энҗе-мәрҗән тулы тел. Хәсән Туфан. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Аның туган телнең кыйммәтенә багышланган шигырьләре (“И минем җандай кадерлем”, “Туган тел”). Хәсән Туфан музее. Искәндәр Рафиков. “Әй туган тел” картинасы. Равил Фәйзуллин. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. “Минем телем” шигыре. Роберт Миңнуллин. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. “Туган телемә” шигыре. Язучылар елмая. Радик Фәизов. “Батыр әйтте” хикәясеИбраһим Гази. “Мәүлия нигә көлде?” хикәясе. Гамил Афзал. “Мыек борам” шигыре. Әсәрләрдә сурәтләнгән юмор. Аның кулланылу сәбәбе. Юмористик әсәрләрнең кеше тормышындагы роле.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 7 КЛАСС

Кереш. Кеше тормышында китап. Аңа мәдхия. Дания Гайнетдинованың «Галиҗәнап Китап» әсәре. Татар халык авыз иҗаты. Риваять. Халык авыз иҗаты әсәрләреннән риваять жанры.Аның үзенчәлекләре.«Болгар каласының корылуы турында», «Сихерче кыз»риваятьләре.Э.Турнереллиның «Казан кальгасы» картиналары.Әдәбият теориясе. Риваять. Казан ханлыгы чорына караган тарихи җырлар. «Сөембикә китеп бара», «Тоткын Сөембикә җыруы». Ф. Халиков. «Казанханлыгы чорында Кремль».Эпос-дастаннар. «Җик-Мәргән» әсәре. Халыкларның бәйсезлек өчен көрәше.Әдәбият

теориясе. Эпос-дастан.Әдәбият теориясе. Мәкальләр. Әйтемнәр. Дөнья халыклары мәкальләре. Борынгы әдәбият. Сәйф Сараи. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Сөһәйл вә Гөлдерсен» әсәре турында. Әсәрдән өзекләр уку. Борынгы әдәбиятта ике яшь йөрәк арасында туган мәхәббәтнең сурәтләнүе. Фаҗигале язмыш. XVIII йөз әдәбияты. «Мәҗмугыл-хикәят»тән «Солтан Мәхмүд Газнәви һәм үткен сүзле, зиһенле фәкыйрь хикәяте» әсәрләре. Әдәбият теориясе. Хикәят жанры. Жанр үзенчәлекләре турында. Н. Нәкъкаш-Исмәгыйльнең «Сабак бирә торган әсәрләр» хезмәтеннән өзек. XIXйөз әдәбияты. Закир Һади. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. «Мәгъсум» хикәясеннән өзекләр. Мәдрәсәдә белем бирү. XX йөз әдәбияты. Габдулла Тукай. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.Г.Тукай “Милли моңнар” шигыре. О. Хәбибуллинның «Тукай портреты” картинасы. Мәхмүт Хөсәен. «Тукай — шигъри кыябыз» поэмасы. Галимҗан Ибраһимов. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Табигать балалары» әсәреннән өзек. Хезмәт кешесен данлау. Табигать һәм аның балалары арасындагы бәйләнеш. Татар халкында киң таралган өмәләр. “Өмә” җырын тыңлау. А. Пластовның «Печән өсте», Р. Заһидуллинның «Печәнгә төшү» картиналары.Әдәбият теориясе. Пейзаж.Г.Сәгыйров. “Җәйге этюд” шигыре. 1920-1930 нчы еллар әдәбияты. Һади Такташ. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Алсу» поэмасы. Татар поэзиясенә «бәреп» кергән үзе усал, үзе сөйкемле Алсу образы. Поэманың яңалыгы.Әдәбият теориясе. Поэма жанры. Лирик һәм эпик поэма. Сугыш чоры әдәбияты

Фатих Кәрим.Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.«Бездә — яздыр...» шигыре. Әсәрдә сагыну хисләренең бирелеше. Гадел Кутуй. «Рәссам» хикәясе. Сугыш барган шәһәрләрнең берсендә иҗат ителгән картина. Аның партизан отрядындагы сугышчыларга тәэсире. Картинада сурәтләнгән ана һәм бала. Сугыштан соңгы әдәбият . Сибгат Хәким. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Бакчачылар» поэмасы. Үз хезмәтен ярату, хезмәтнең уңыш китерүе өчен көрәшү.Әмирхан Еники. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. «Кем җырлады?» хикәясе. 1960-1980 нче еллар әдәбияты. Мөхәммәт Мәһдиев. Язучының тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә.«Без — 41 нче ел балалары» повестеннан өзек.“Менә дигән бер майор...”, “Йокы килә . Язучының әсәрне үзе күргән-кичергән вакыйгаларга нигезләнеп язуы. Әдәбият теориясе. Повесть жанры, автобиографик әсәр, троплар, метонимия.. Хәзерге әдәбият. Марсель Галиев. «Нигез» повестеннан өзек.Ялгыз өянке образы. Халыкның этнографик традицияләре. Фантастик әсәрләр. Адлер Тимергалин. «Сәерпланетада» әсәре. Язучы фантазиясе. Малайның серле планетага сәяхәте.Әсәрдә фантастика һәм чынбарлык.Әдәбият теориясе. Фантастика. Тәрҗемә әсәрләр.А. Пушкин. «Кышкы кич» шигыре (М. Садритәрҗемәсе). «Мин яраттымСезне» шигыре (Н. Акмалтәрҗемәсе).Лена Шагыйрьҗан. «Минем дәүз Пушкиным бар...» Тәрҗемә эше турында фикерләр.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 8 КЛАСС

Кереш. Халык авыз иҗаты. Л.Шагыйрьҗан. “Мәктәпкә мәдхия” шигыре.Бәет жанрының халык авыз иҗатында киң кулланылуы. Бәет төрләре. “Сөембикә” бәете, “Уңмаган килен бәете”, “Рус-француз сугышы бәете” әсәрләре. Халыкның авыр, фаҗигале яки көлкеле вакыйгаларга багышлап бәетләр чыгаруы. Бүгенге көндә дә иҗат ителгән бәетләр. Авторлары билгеле булган бәетләр. Заманча бәетләр. Р.Фәйзуллин “Пароход бәете”.Мөнәҗәтләр. Халык авыз иҗатындагы лирик жанрлар. Аллаһыга мөрәҗәгать итеп, гөнаһлардан арынырга омтылу. Үз-үзең белән сөйләшүгә корылган монолог. Авторлары билгеле булган мөнәҗәтләр. “Мөнәҗәтем бәнем бетмәс...”, Э.Шәрифуллина. “Ата хакы, ир хакы” мөнәҗәте, Л.Шагыйрьҗан. “Мөнәҗәт тыңлаганда”. Мөнәҗәт турында фикерләр.

Әдәбият теориясе. Мөнәҗәтләр. Аларның тематик төркемнәре (туган-үскән ил, ата һәм бала, гомер, яшәү һәм үлем турында уйланулар). XVII йөз әдәбияты. Рәдиф Гаташ, Мөхәммәт Мирза газәлләре. Әдәбият теориясе. Гаруз шигырь системасы. Газәл жанры. XIX йөз әдәбияты. XIX йөз әдәбияты әдәбияты тарихы. Акмулла. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. Афоризмга әйләнгән шигырь юллары.“Акмулла бәете”. М.Әгъләмов. “Акмулла арбасы” поэмасы. XX йөз башы әдәбияты.Г.Тукай. Казан чоры иҗаты. “Пар ат” шигыре. Әдипнең Казанга, ашкынып, илһамланып, җирсеп кайтуы. Г.Тукайның “Пар ат” шигыре турында. “Бер татар шагыйренең сүзләре” шигыре. Хаклык өчен көрәштә шагыйрь кулындагы каләмнең роле. Аның рус әдәбиятыннан үрнәк алып иҗат итүе Г.Ибраһимов”Алмачуар” хикәясе. Бала белән ат (колын, тай), ата һәм бала, бала һәм староста арасындагы мөнәсәбәт. Үз сүзеңдә тору һәм тормау мәсьәләләре. Закирның Алмачуар һәм башка атларга мөнәсәбәте. Җинү бәясе. Закирның психологик кичерешләре. Хайваннарны, аеруча атларны ярату хисләре.Ренат Харис. “Алмачуарның һәлак булуы турында”.Шәриф Камал. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. “Буранда” хикәясе. Ана һәм бала арасындагы катлаулы мөнәсәбәт. Аның сәбәпләре. Ана кичерешләре. Соңарган очрашу.Сәгыйть Рәмиев. Шагыйрьнең тормыш юлы турында кыскача белешмә. “Мин”, “Син”, “Ул”, “Сызла, күңелем” шигырьләре. Әсәрләрдә лирик герой кичерешләре. Сурәтләү чаралары.XX йөз әдәбияты Сибгат Хәким. “Җырларымда телим...”,

“Клиндерләр эзлим” шигырьләре. М.Вәлиевнең “Әни” шигыре. Фатих Хөсни. “Сөйләнмәгән хикәя” әсәре. Әдәбият теориясе. Аннотация. Рецензия. Гамил Афзал. Тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Юл газабы”, “Йөз кабат”әсәрләре. Әдәбият теориясе. Лирика жанрлары. Мөдәррис Әгъләмов. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. “Каеннар илендә” шигыре. Ренат Харис. “Тукайның мәхәббәт төшләре” драматик поэмасы. Буа шәһәрендә Р.Харис исемендәге “Сәнгатьне күрү” музее. Әдәбият теориясе. Драма жанры. Драма әсәрләре. Мирхәйдәр Фәйзи. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты. “Галиябану” драмасы. Балтач районынында М.Фәйзи музее.Туфан Миңнуллин. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Кама Тамагында Туфан Миңнуллин музее. Язучының укытучы сайлаган, балалар яраткан бер әсәрен уку.XX гасыр. Татар шигърияте тарихы. Равил Фәйзуллин. Кыска шигырьләр. “Җаныңның ваклыгын сылтама заманга...”. Гәрәй Рәхим. “Тик мин...”. Рәдиф Гаташ. “Европада – татар шагыйрьләре”, “Мин дөресен сөйлим”, “Вәгъдә”. Роберт Миңнуллин. “Әнкәмнең догалары”.Разил Вәлиев “Нигә, әни, нигә картаясың?” Марсель Галиев. “Су буеннан әнкәй кайтып килә”. Лена Шагыйрьҗан. “Татар шагыйренең бәясе”, “Рухи икмәк”. Ркаил Зәйдулла. “Карап торам Казаныма”.Татар хикәяләре, тәрҗемә әсәрләр(6)

Флүс Латыйфи. “Аяклы каза”. Фаил Шәфигуллин. “Зәңгәр шугалак”. Нәбирә Гыйматдинова. “Болын патшасы”. Галимҗан Гыйльманов. “Яшел тутый”. Әдәбият теориясе. Новелла жанры.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 9 КЛАСС

Татар әдәбияты тарихы. Төрки-татар әдәбиятының чорларга бүленеше.Язу барлыкка килү. Беренче язма истәлекләр. Рун һәм уйгур язулы истәлекләр.Алтын Урда дәвере төрки-татар әдәбияты “Идегәй” дастаны. Трагедия жанры. Әдәби тәнкыйть. “Идегәй” – эпос-дастан жанрының классик үрнәге. “Идегәй” һәм милли-этник традицияләр XVII-XVIII гасыр төрки-татар әдәбияты. Мәүлә Колый иҗаты. Төрки-татар дөньясында дини-суфичыл әдәбият. Болгар дәүләт тарих-архитектура музей-тыюлыгы. XIX йөз әдәбияты. XIX гасыр поэзиясе. XIX гасыр шагыйрьләре. XIX гасыр прозасы. XIX йөзнең икенче яртысында татар прозасы. Муса Акъегетзадә. Тормыш юлы һәм иҗатына кыскача күзәтү ясау. “Хисаметдин менла” – татар әдәбиятында беренче реалистик роман. Дөньяви һәм дини белем, яхшы ата-ана тәрбиясе алган, әдәпле, һөнәрле, үзен халыкка хезмәт итүгә багышлаган мулла образының бирелеше. Фәхретдинов. “Әсма, яки гамәл вә җәза”. Эшләгән гамәлләр өчен бирелгән җәза. Аның яхшылык яки начарлык булып кире кайтуы. Р.Фәхретдинов музее. Заһир Бигиев. “Меңнәр, яки гүзәл кыз Хәдичә” – татар әдәбиятында беренче детектив роман. Әсәрдә мәгърифәтчелек идеяләренең бирелеше. Татар драматургиясенең башлангычы . Габдрахман Ильяси. “Бичара кыз” драмасы. Сюжеты бик гади булса да, татар драматургиясен үстерүдәге роле. XX гасыр татар әдәбияты. Драма әсәрләре. Театр тарихы.Галиәсгар Камал. Драматургның тормыш юлы һәм иҗаты. Галиәсгар Камалның “Беренче театр” комедиясе. Татарларда драматургия жанры тууның каршылыкларын күрсәткән әсәр. Бер гаилә эчендә театрга төрлечә караш. Әсәрдә юмор. Асрау кыз Биби образы. Театр куюны туктатам дип, шәһәр буйлап чапкан Хәмзә байның көлкегә калуы. Әдәбият теориясе. Комедия. Трагикомедия.Шәриф Хөсәенов. Тормыш юлы һәм иҗаты.. “Әниемнең ак күлмәге” (“Әни килде” драмасы. Аналар һәм балалар проблемасы. “Авыру ананы кем карарга тиеш?” соравының беренче планга куелуы. Балалар арасында үзара килешмәүчәнлек, әхлакый яктан түбән тәгәрәү сәбәпләре. Авыр чакта хатыннар һәм ирләр тугрылыгы. Ананың психологик кичерешләре. Ана тарафыннан әйтелгән “Кеше булыгыз!” васыятенең мәгънәсе. Ярдәмчеллек, киң күңеллелексыйфатлары. Анага тугрылык, гаиләгә тугрылык, кешелеккә тугрылык мәсьәләләре. Әсәрне “Әйтелмәгән васыять” белән чагыштыру. Уртак һәм аермалы якларны табу. Миллилек төшенчәсе салынган мәгънә. Габдулла Тукай. Тукайның әдәби мирасы. “Ана догасы” шигыре. Ана һәм бала мөнәсәбәте. Ана догасының көче. Анага тирән мәхәббәт хисләре.Тукайча татар кодексы. Разил Вәлиевның “Кеше”шигыреXX гасыр әдәбияты. Проза. Фатих Әмирхан.Әдипнең тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү.“Хәят” повестеннан өзек. Татарлар һәм руслар арасында тәрбия алган Хәят образы. Кыз өчен мөселман диненең өстенлеге. Мәхәббәт һәм дин. Хыял һәм чынбарлык.Галимҗан Ибраһимов.Тормыш юлы һәм иҗаты. “Сөю – сәгадәт” хикәясе.Яшьләр һәм мәхәббәт темасы. Сөюнең тирәнлеге, сафлыгы. Хисләрнең чисталыгын белдерүдә пейзажның роле.Әмирхан Еники. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. “Әйтелмәгән васыять” әсәре. Кеше һәм гаилә, кеше һәм җәмгыять мөнәсәбәтләре. Ана һәм балалар проблемасы. Катнаш никах, дин, тел мәсьәләләре. Акъәбинең психологик кичерешләре. Габдрахман Әпсәләмов. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. “Ак чәчәкләр” романыннан өзек. Татар әдәбиятында табиблар тормышына багышланган иберенче зур күләмле роман. Табиб хезмәтен зурлау. Аларның үзара, гаилә эчендәге, гади кешеләр белән мөнәсәбәтләрен күрсәтү. Мәхәббәт һәм гаилә мәсьәләләренең тирәнлеге. “Ак чәчәкләр” символының мәгънәсе. Аяз Гыйләҗев. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. “Җомга көн кич белән...” әсәреннән өзек. Гаилә эчендәге,игезәкләр арасындагы катлаулы мөнәсәбәт. Киң күңелле, сабыр Бибинурның үги балалары тарафыннан онытылуы. Тәрбия һәм җәмгыять. Бибинур образына А.Гыйләҗев үзе салган мәгънә.”Рөстәм Мингалим. Тормыш юлы һәм иҗатына күзәтү ясау. “Сап-сары

күзләр" хикәясе. Бөек Ватан сугышы һәм сугыштан соңгы елларда авылдагы тормыш. Толлар һәм ятимнәр өстенә төшкән авырлыклар. Кешеләр арасындагы мөнәсәбәтләр. Фәнис Яруллин. "Лаеклы кияү" әкияте. Сатирик әсәр. Бүгенге көн белән бәйләнеше. Публицистика.Миргазиян Юныс.Су, күк, җир турында хикәяләр. Публицистик жанрда иҗат ителгән хикәяләр. Миллилек традицияләре саклану. Поэзия.Гамил Афзал. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. "Өф-өф итеп" шигыре. Бала тәрбияләү темасы. Дөрес бирелмәгән тәрбиянең аяныч нәтиҗәләре."Шигърият, син көчлеләргә ялчы түгел" шигыре. Рәшит Әхмәтҗанов. Тормыш юлы һәм иҗаты турында кыскача белешмә. "Сандугач керде күңелгә", "Әкияттән" шигырьләре.Харрас Әюп. "Китап тотып кулга" шигырьләре.Тәрҗемә әсәрләр. Александр Пушкин һәм Габдулла Тукайның "Пәйгамбәр" шигырьләре.

2.2.2.6. Татарская литература для русскоязычных учащихся

5 класс

1.В давние времена. Устное народное творчество: жанры фольклора – народные сказки.

Устное народное творчество – духовное наследие народов. Изображение в них национального колорита, менталитета народов. Система образов в произведениях устного народного творчества. Поэтические особенности произведений фольклора: сравнения, олицетворения, метафоричность, аллегоричность. Сказки, их виды. Герои сказок. Поэтические особенности народных сказок. Отражение психологии и идеалов народов в сказках. Татарские народные сказки «Белый волк», «Башмак»,«Лисица-мастерица», «Три сестры», «Трусливый спутник» и др.

2.Литературные сказки.

Созвучность и различия татарского народного устного творчества и фольклора других народов. Связь татарской литературы с фольклором. Изучение сказки К. Насыри«Падишах и старик». Усвоение термина «литературный герой».

Художественный вымысел литературной сказки Г. Тукая «Водяная».

Картина Б. Альменова «Водяная». Работа над отрывком поэмы-сказки. Связь татарской литературы с фольклором. Фольклорное начало «Сказка о Гафияте» Т. Миннуллина. Кукольный театр «Экият».

3. Система образования у татар.

Медресе «Мухаммадия», Казанская учительская школа, Казанский университет. Ознакомление с художественным произведением «Учитель» Г. Исхаки. Авторский идеал в произведении. Лирический герой и мечты поэта Дардеменда в стихотворении «Иди,научись»Содержание лирического текста, символические образы. Жизнь и творчество Дардеменда.

4. Детство.

Г. Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдәкалганнар» / «Оставшиеся в памяти». Анализ образа повествователя: маленький Апуш и поэт Габдулла. Содержание произведения. Отражение образа Тукая в изобразительном искусстве и литературе. Ознакомление с картиной Х. Казакова «КечкенәАпуш» / «Маленький Апуш», рассказом Р. Батуллы «Тукай-Апуш», путешествие в музей Г. Тукая в деревне Кырлай Арского района РТ.

Ознакомление с рассказом И. Гази «Ильдус». Изображение детской шалости. Метафоричность произведения, ирония автора.

Современная детская периодическая печать – журнал «Салават күпере» / «Радуга».

5. За Родину!

Жизнь и творчество Г. Кутуя. Ознакомление с фантастическим произведением «Рөстәм маҗаралары» / «Приключения Рустема». Изображение военных действий в произведении, храбрость в характере главного героя. Переплетение реальности и фантастики. Сравнение.

Жизнь и творчество М. Джалиля. Изучение стихотворения «Тоска», «Последняя песня», либретто «Золотовалосая» (фрагментарно). Ознакомление с творческими биографиями композитора оперы Н. Джиганова и исполнительницы главной арии М. Булатовой. Татарский государственный академический театр оперы и балета имени М.Джалиля.

Искусствоведческие термины: либретто, опера, ария.

Жизнь и творчество Ф. Карима. Изображение поэтом суровых условий войны в стихотворениях «Дикая гусь», «Много слов не высказано…». Привитие чувства долга перед Родиной.

Творчество Ш. Галиева. Изучение баллады «Отец и сын солдаты». Литературоведческий термин «баллада». Тест.

Проектная работа «Никто не забыт, ничто не забыто!»

6. Бәхет кайда була? /Где живет счастье?

Жизнь и творчество Н. Давли. Изучение его стихотворений «Где живет счастье?»,«Я остаюсь на Земле». Беседа о смысле жизни.

Жизнь и творчество Ф. Хусни. Усвоение сюжета рассказа «Кнут» Ф. Хусни. Олицетворение, метафоричность, символический подтекст произведения, тема и идея. Тест.

7. Человек – частица природы.

Жизнь и творчество Р. Файзуллина. Изучение стихотворения «В объятиях природы». Бережное отношение к природе.

Жизнь и творчество М. Агълямова. Эстетический идеал поэта в стихотворении «Красота всегда со мной». Изучение отрывка баллады «Мать Земля, солнце и другие» М. Агълямова. Приемы олицетворения.

Жизнь и творчество И.И. Шишкина. Развитие речи на основе картин И.И. Шишкина «Утро в сосновом лесу».

Тест. Проектная работа «Родина с прекрасной природой».

8. Юмор.

Изучение рассказов «Пирамида» Л. Лерона, «Зульфия+ я» А. Гимадиева. Приемы комического в рассказах.

Стихотворения Ш. Галиева «Ул кем?» / «Кто он?», «Әлләкем» / «Кто-то», «Мәрзия мәсьәләсе» / «Проблемы Марзии». Комическое в поэзии.

Повторение и обобщение материала 5 класса.

6 класс

Мифтан – чынбарлыкка. / От мифа к реальности.

Повторение сказок, пословиц, загадок. Происхождение мифов, их классификация. Работа со схемой. Мифы разных народов: «Шүрәле» /«Шурале», «Су иясе» /«Водяная», «Өй иясе» /«Домовой», «Дедал и Икар», «Албасты» / «Демон». Пьеса «Албасты» / «Демон» Р. Батуллы.

Пословицы и поговорки. Отражение в них народной психологии и идеалов.

Повторить мифы, пословицы и поговорки.

Милли моңнар. / Народные мелодии.

Народные песни. Их виды: исторические песни, обрядовые песни, игровые песни и др. Истоическая песня «Көзге ачы җилләрдә» / «Осенние холодные ветра», игровая песня «Кария - Закария».

Песеннее сопровождение празников «Каравон» (русский), «Сумбеля» (татарской), «Чуклеме» (чувашский) и др.

Стихотворения «Туган тел» / «Родной язык», «Туган авыл» / «Родная деревня» Г. Тукая. Роль мотивов народных песен.

Изучение Государственного Гимна Республики Татарстан.

Повторение пройденного.

Кеше кадере. / Ценность человека.

Изучение стихотворения «Өч матур сүз»/ «Три прекрасных слова» Н. Исанбет, басни «Әтәч белән Сандугач» /«Петух и соловей», стихотворения «Ана» / «Мать» М. Гафури. Изучение поэмы-сказки «Шүрәле» /«Шурале» Г.Тукая. Идейно-эстетический идеал автора, мифологический сюжет произведения. Изображение природы Заказанья, людей, живущих на лоне природы, их образа жизни, быта.

Сценическая жизнь поэмы–сказки. Балет по поэме «Шурале» Г.Тукая (композитор Ф.Яруллин).

Творчество М. Джалиля. Изучение стихотворения из цикла «Моабитские тетради»: «Чәчәкләр»/ «Цветы», «Тик булса иде ирек» /«Была бы свобода». Надежда поэта.

Жизнь и творчество А. Еники. Тема родной земли в рассказе «Туган туфрак» /«Родная земля». Замысел автора. Образ главной героини Клары. Образ старика, хранителя ценностей прошлого.

Кыш – табигать могҗизасы. / Чудо природы – зима.

Творческое наследие Г. Ибрагимова. Ознакомление с его рассказом-описанием «Кар ява» / «Снег идет».

Бережное отношение к природе в стихотворениях «Кызыклы хәл» / «Интересный случай» К. Наджми, «Чыршы күлмәкләре» / «Платья ёлки» М. Файзуллиной, «Нәни чыршы» /«Маленькая ёлка» Р. Валиевой.

Творчество Т. Миннуллина. Ознакомление с пьесой «Акбай һәм Кыш бабай» / «Акбай и Дед Мороз». Особенности конфликта.

Аң-белем. / Образование и просвещение.

Научное и литературное творчество Каюма Насыри(1825-1902). Его деятельность по изучению фольклора, этнографии, литературы, истории татар. Фантастический сюжет повести К.Насыри «Әбүгалисина» / «Авиценна». Отражение просветительских идеалов автора.

Музей К. Насыри в деревне Ачасыр Зеленодольского района РТ.

Жизнь и творчество Г. Сабитова. Ознакомление с его рассказом «Чүкеч» / «Молоток». Осознанный выбор профессии. Изучение стихотворения Г. Зайнашевой «Кем булырга?» / «Кем быть?».

Изучение рассказа «Сәйдәшнең яшьлеге» / «Молодость Сайдаша» М. Латифуллина.

Творчество А. Алиша. Ознакомление с его рассказом «Әни ялга киткәч» / «Когда мама уехала отдыхать».

Творчество Ф. Яруллина. Изучение рассказа «Кояштагы тап» /«Пятно на солнце».

Творчество Р. Файзуллина. Тема матери в литературе. Стихотворение «Бердәнбер» / «Единственная».

Повторение пройденного материала. Обобщение.

Дуслык кадере. / Цена дружбы.

Жизнь и творчество Дардеменда. Рассказ «Ике туган» / «Два брата». Содержание текста, Роль образов природы.

Жизнь и творчество Х. Такташа. Ознакомление с произведением «Мокамай». Эстетический идеал поэта. Цена дружбы.

Многогранная деятельность Р. Хариса. Ознакомление с пьесой «Серле алан» / «Секретная поляна».

Ознакомление со стихотворениями «Дуслык балы» /«Мед дружбы» Ш. Галиева, «Дуслык, чын дуслык» / «Дружба, настоящая дружба» Э. Шарифуллиной. Взаимоотношения между людьми.

Сатира.

Творчество Ф. Шафигуллина. Ознакомление с его произведениями «Ике тиен акча» / «Две копейки», «Акбай һәм Карабай» / «Акбай и Карабай». Сатирический стиль в произведениях Ф.Шафигуллина.

Чтение стихотворения Ш. Галиева «Атлап чыктым Иделне» / «Перешагнул через Волгу», «Курыкма, тимим» / «Не бойся, не трону».

Ел фасыллары. / Времена года.

Изучение стихотворения Р. Ахметзянова «Иртәәле» / «Рано ещё», рассказа Г. Рахима «Апрель».

Жизнь и творчество Г. Баширова. Изучение отрывка из повести «Туган ягым – яшел бишек» / «Родная сторона – колыбель моя»: «Язгы сабан туйлары» / «Весенние сабантуи».

Ознакомление с картиной Л. Фаттахова «Сабантуй». Чтение детского журнала «Сабантуй».

Повторение и обобщение изученного в 6 классе.

7 класс

1. Народ правдив.

Повторение ранее изученных жанров фольклора. Работа со схемой. Народная жизнь и быт в обрядовом фольклоре. Семейные (рождение ребёнка, свадьба и др.) и календарные обряды.Трансформация обрядов в письменной литературе (Ф. Бурнаш«Молодые сердца» (драма).

Баиты, их поэтические особенности («Сак-Сук»), мунаджаты («Не забуду Родину»).

Отражение фольклорных мотивов в творчестве Г.Тукая«Национальные напевы»

Проект о Г.Тукае «Творчество поэта». Тест.

2. Слово мудрецов.

Творчество Ф. Амирхана. Связь татарской литературы с фольклором и мифологией. Ф.Амирхан «Зухра на Луне». Система образов в сказке, символические образы. Авторский комментарий происходящих событий.

Творчество Г. Ибрагимова. Изображение народной жизни («Алмачуар» / «Чубарый»). Система образов в произведении, образ Алмачуара. Любовь Закира к лошади.

Национальная одежда, предметы обихода.

Р.Миннуллин «Килен төшкәндә» /«Встреча невесты».

Деятельность композитора Р. Яхина.

Изучение стихотворения Х. Мударрисовой«Серебренная подкова».

3. Судьба страны в надёжных руках.

Ознакомление со стихотворением «Судьба родины – судьба мужчины» А. Маликова, стихотворением в прозе «Тоска» Г. Кутуя.

Жизнь и творчество С. Хакима. Поэма «Садоводы». Изображение жизни тыла в военное время. Стихотворение «В этих полях, долинах...» С.Хакима. Образ родного края, мифологизация образа родины. Определение фольклорной традиции в произведениях С. Хакима, художественных функций фольклорных мотивов, образов, поэтических средств в литературном произведении. Особенности лирического рода; образ лирического героя, его чувства-переживания.

Творчество Р. Тухватуллина. Фрагментарное изучение его повести«Ягодные поляны». Сюжетная линия. Ностальгия по детству, по прошлому. Мальчик-рассказчик и совпадающий с автором повествователь.

Творчество М. Магдиева. Ознакомление с повестью «Мы – дети сорок первого года». Лиризм. Судьба детей сурового военного времени.

4.Герой своего времени.

Творчество НазипаДумави. Изображение пейзажа в стихотворении «Первый снег».

Жизнь и творчество ХадиТакташа. Поэтические особенности поэмы «Алсу». Приемы повторений, рефренов в поэме.

Жизненный и творческий путь Хасана Туфана.«Агыла да болыт агыла»/ «Плывут и плывут облака», «Тамчылар ни диләр?» / «О чём рассказывают капли?».

Дом-музей Х. Туфана в родной деревне СтарокарметовоАксубаевского района РТ.

Гурий Тавлин. «Кояш болытка кергәндә»/ «Когда тучи заслоняют солнце».

Повторение.Тест.

5.Тема Родины.

Жизненный и творческий путь А.Гилязева. Возвращение татарской литературы к национальным художественным традициям: повесть «Өч аршын җир»/ «Три аршина земли» (отрывок). Художественное осмысление национальных черт характера человека, находящегося вдали от Родины.

Жизнь и творчество И. Юзеева. Драматическое произведение «Ак калфагым төшердем кулдан» /«Выронили белый калфак из рук». Социально-этическая проблематика в произведении. Изображение человека на чужой земле. Авторские ремарки. Образы, символы.

Творчество поэта ФаннураСафина. Изучение стихотворения «Туган җиремә»/ «Родной земле». Лирические произведения о родине, родной природе как выражение поэтического восприятия окружающего мира и осмысление собственного мироощущения, настроения.

Творчество М. Галиева. Фрагментарное ознакомление с повестью «Нигез»/«Родной очаг». Отражение в повести трудностей военного времени.Нравственная стойкость, чувствособственного достоинства, свойственные героям. Образное мышление автора.

Проектная работа «Моя малая Родина».

Повторение.Тест.

6. Добро побеждает.

Жизнь и творчество Ф. Хусни Осмысление ребёнком событий войны в рассказе «Сөйләнмәгән хикәя»/ «Нерассказанная история».

Жизнь и творчество Р. Хафизовой. Психология детей военных лет в рассказе «Әти кайткан көн»/ «В день возвращения отца» Р.Хафизовой.

Творчество Ф.Яруллина. Своеобразное раскрытие проблем дружбы и ответственности человека за свои поступки в рассказе «Ак төнбоек» / «Белый лотос» Ф.Яруллина.

Творчество Р.Корбана. Проблема взаимотношений человека и природы в стихотворении «Ярдәм итик» / «Давайте, поможем».

Своеобразие изображения детской психологии в рассказе «Биш «икеле»/ «Пять «двоек» Р. Галиуллина. Раскрытие правственных проблем в рассказе «Табыш»/ «Находка» А.Ахметгалиевой.

7. Табигатькә табиб кирәк. / Природе нужен доктор.

М.Аглямов. «Каеннар булсаң иде» / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров». Проблема «исторической памяти». Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М.Аглямова.

Проблемы взаимоотношения человека и природы в стихотворении «Балык кычкыруы»/ «Крик рыбы»З. Мансурова и в рассказе «Карач»/ «Ворон»Х. Ибрагима

Повторение и обобщение изученного в 7 классе. Повторение. Тест

8 класс

I. Узганнар турында хәтерләү. / Память о прошлом.

Предания «Сихерче кыз»/ «Колдунья» (Татарское народное предание) «Гали тугае»/ «Пойма имени Гали» (Татарское народное предание) «Моргана» (Средневековое европейское предание) и др.; Легенды «Девушка Зухра» (татарская легенда).

Информация о национальных музыкальных инструментах.

Проектная работа «Музыкальные инструменты». Тест

II. Тарих эзләре. / Следы в истории.

Путевые заметки. Ознакомление учащихся с содержанием рисале «Ибн Фадланның 921-922 елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган сәяхәтнамәсе» / «Повествование о путешествии Ахмеда Ибн Фадлана, написанное во время поездки в 921-922 годах в Булгарское государство»).

Творчество М. Юнуса. Интерпретация исторических событий в рассказе «Су» / «Вода».

Творчество Г. Тукая. Воспевание родной земли в стихотворении «Пар ат» / «Пара лошадей». Сказочное воссоздание поездки в Казань. Лексические и фонетические средства художественной речи.

Творческое наследие художника и скульптора Б. Урманче.

Творчество Н. Назми.

III. Онытылмас еллар. / Незабываемые годы.

Ознакомление с творчеством автопортретиста Виктора Кудельկина, чтение статьи Г. Ахунова «Замандашлар портреты»/ «Портреты современников».

Взаимосвязь музыки и литературы. Изучение песен военных лет: Р. Ахметзянов «Солдатлар»/ «Солдаты», «Герман көе»/ «Германская мелодия».

Жизнь и творчество Ф. Карима. Изучение произведений поэта «Ант»/ «Клятва», «Кыңгыраулы яшел гармун» / «Зеленая гармонь с колокольчиком». Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны. Картины природы, их роль в усилении психологизма.

Творчество Т. Миңнуллина. Образ поэта М.Джалиля в драме «Моңлы бер җыр» / «У совести вариантов нет» (отрывок). Память о М.Джалиле. Памятник поэту в Казани и барельеф его соратникам.

Чтение писем военных лет. Военная тематика в литературе разных народов.

Творчество башкирского поэта М. Карима. Память о войне в стихотворении «Билгесез солдат»/ «Неизвестный солдат».

Творчество киргизского писателя Ч. Айтматова. Система образов, проблема смысла жизни человека в повести «Анам кыры»/ «Материнское поле».

IV. Иртә олыгайганнар. / Повзрослевшие рано.

Творчество К. Булатовой. Изображение судьеб детей военных лет в стихотворении «Башым иям»/ «Преклоняю голову» К. Булатовой.

Изображение памяти военных лет в стихотворении «Җиңү көне» / «День победы» Н. Ахмадиева, «Тулганай»/ «Щенок Тулганай» Ф. Сафина. Изображение патриотических чувств в стихотворении «Ватаным»/ «Родина» Р. Валиева.

V. Әдәбиятта аналар образы. / Образ матерей в литературе.

Жизнь и творчество Ш. Камала. Анализ новеллы «Буранда»/ «В метель». Эмоциональная насыщенность текста: средства и приемы. Особенности композиции.

Творчество И. Салахова. Изображение судеб людей, попавших в сталинские репрессии: отрывок из цикла «Колыма хикәяләре» / «Колымские рассказы»: «Ана тавышы» / «Зов матери».

Жизнь и творчество С. Хакима. Образ родного края, материнской души в стихотворении «Әнкәй» / «Мамочка», сокровенные пожелания в стихотворении «Җырларымда телим…»/ «Желаю в песнях…». Лиризм и социально-философское осмысление национальных историко-культурных традиций в творчестве поэтов старшего поколения. Стихотворения «Әнкәй» / «Мамочка» Р. Миннуллина, «Су буеннан әнкәй кайтып килә»/«Мама возвращается с реки» М. Галиева.

Жизнь и творчество Ш. Хусаинова. Социально-этическая проблематика в драме «Әни килде» / «Мама приехала» Ш. Хусаинова. Формирование «критического направления» в прозе и драматургии.

Творчество Ф. Садриева. Нравственная проблематика: отрывок из романа «Таң җиле» / «Утренний ветер». Образ Нуриасмы.

V. Юмор.

Информация о первых сатирических журналах начала XX века.

Жизнь и творчество Г. Камала. Конфликт в комедии Г. Камала «Банкрот». Просветительские идеи, комические средства.

Жизнь и творчество Г. Афзала. Особенности писательской карьеры в рассказе «Юл газабы» / «Страдания в пути». Особенности комического в стихотворении Г. Афзала «Тәвәккәл әби» / «Решительная бабушка».

Пародии и эпиграммы в творчестве З. Нури.

VI. Татар халкының сөеклеләре. / Любимцы татарского народа.

Жизнь и творчество Р. Хариса. Величие души человека, философский подтекст стихотворения «Ике гөл»/ «Два цветка» и поэмы «Гармунчы»/ «Гармонист».

Жизнь и творчество Зульфата. Лирический герой стихотворений «Шигырем ачык» / «Стихотворение открыто», «Шундый чагы әле җанымның» / «Такое состояние моей души».

Творчество актрисы Г. Кайбицкой. Ее жизненный путь.

Творчество Р. Батуллы.

VII. Җанлы табигать. / Природа одушевленная.

Жизнь и творчество А. Халима. Изображение суровых военных лет и судеб детей в повести «Өч аяклы ат» / «Трёхногая кобыла».

Жизнь и творчество Г. Хасанова. Описание явлений природы в рассказе «Беренче күк күкрәү» / «Первый гром».

Творчество К. Каримова. Реалистическая основа истории в рассказе «Тимергали бабай хикәяте» /«Рассказ Тимергали бабай».

Информация о детском журнале «Ялкын».

9 класс

Сүз көче. / Сила слова.

Краткое содержание, проблематика, основные герои и художественные особенности дастана «Идегей» (в сокращении).

Тема для обсуждения. Герои эпоса: национальные и общечеловеческие черты.

Поэма Кул Гали «Кыйссаи Йосыф» / «Сказание о Йусуфе» - письменный памятник Булгаро-татарской литературы (XII - первая пол. XIII вв.) Воспевание мудрости, красоты, величия чувств человека.

Урта гасыр татар әдәбиятында мәхәббәт сюжетлары. / Любовные сюжеты в средневековой татарской литературе.

Тюрко-татарская литература: основные представители. Творчество Саифа Сараи.

Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары. / Женские образы в татарской литературе.

Обзор: поэма Г. Кандалый «Сәхипҗәмалга» / «Сахибзямалу», роман Р. Фахрутдинова «Әсма, яки Гамәл вә җәза» / «Асма, или Деяния и наказание» (отрывок), стихотворение Г. Тукая «Татар кызларына»/ «Татарским девушкам», повесть Ф.Амирхана «Хәят» / «Хаят», А. Гилязева «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером…», рассказ Р. Мингалима «Сап-сары көзләр» / «Золотая осень». Трансформация идейно-эстетического идеала.

Татар әдәбиятында лирик башлангыч. / Лирическое начало в татарской литературе.

Татарская поэзия: пейзажная лирика (Р.Зайдулла. «Буран» / «Буря», И.Иксанова. «Тузганак» / «Одуванчик»); гражданская лирика (С. Ахметзянова. «Татар акылы» / «Татарская мудрость»); философская лирика (Ф.М. Шабаев. «Карт имән монологы»/ «Монолог старого дуба», М. Мирза. Робагыйлар. «Карыйм да бу дөньяның дүрт ягына... » /Рубаи. «Гляжу я на четыре стороны этого мира»); любовная лирика (Ф. Замалетдинова. «Ташлар» / «Камни», «Кунак көткән көн» / «День ожидания гостей», Р. Ахметзянов. «Сандугач керде күңелгә» / «Душа поет»).

«Театр элгечтән башлана». / «Театр начинается с вешалки».

Жизнь и торчество Г. Камала - одного из основоположников татарской реалистической драматургии. Основные конфликты в комедии Г. Камала «Беренче театр» /«Первый театр». Просветительские идеи, комические средства.

Сценическое творчество С.Гиззатуллины-Волжской.

Жизнь и творчество Х. Мударрисовой. Жизнь человека искусства в повести «Бәйге хакы» / «Цена счастья».

Татар әдәбиятында табиб образлары. / Образы «целителей» в татарской литературе.

Жизнь и творчество Г.Апсалямова «Ак чәчәкләр» / «Белые цветы». Содержание текста, Приемы раскрытия образов врачей.

Жизненный и творческий путь С. Сулеймановой. Изучение отрывка из повести «Гөлбадран» / «Пижма»: «Дөнья бу... » / «Это – жизнь».

Укытучы – горур яңгырый! / Учитель – звучит гордо!

Творчество М. Магдеева. Фрагментарное изучение романа «Фронтовиклар» / «Фронтовики». Лиризм и орнаментализм в татарской прозе. Лирические отступления. Система образов.

О педколледже в Казани.

Ознакомление со стихотворениями о наставниках и учителях «Укытучы» / «Учитель» Р. Гаташа, «Укытучым» / «Мой учитель» Л. Шагирзяна, и с рассказом «Инша» / «Сочинение» В. Нуруллина.

Һөнәрләр күп алар. / Изобилие профессий.

Изучение отрывка из повести Х. Сарьяна «Әткәм һөнәре» /«Отцовская профессия». Авторская позиция и особенность изображения главного героя.

Жизнь и творчество Г. Ахунова. Фрагментарное изучение романа «Хәзинә» /«Клад». Основное содержание романа. Реалистичное изображение темы нефти и нефтяников.

Жизнь и творчество И. Юзеева. Фрагментарное изучение поэмы «Таныш моңнар» / «Знакомые напевы». Образы молодого поколения, совместимость выбора профессии с идеалами молодой девушки.

Жизнь и творчество Х. Камалова. Изучение рассказа «Очучы» / «Летчик». Авторская позиция.

Жизнь и творчество М. Маликовой. Изучение отрывка из повести «Казан каласы – таш кала» / «Казань – город белокаменный». Особенности профессиональной подготовки градостроителей.

Биография С. Гараевой. Изучение ее стихотворения «Сварщик». Идейно-эстетический смысл произведения.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 5 КЛАСС

Кереш. Язучылар китапның кеше тормышындагы роле турында. Китап- бер буынның икенчесенә васыяте. Китапның төзелеше (тышы, титул, форзац битләре, астөшермәләр, бүлек исемнәре); китапны төзүчеләр (авторлары, рәссамы, редакторлары, корректоры, җыючылары, нәшрияты). Татар әдәбияты дәреслеге һәм аның белән эшләү үзенчәлекләре.

Халык авыз иҗаты.Фольклор – халыкның коллектив иҗат җимеше. Анда халыкның теләк-омтылышының чагылышы. Фольклорның вариантлы булуы. Фольклор әсәрләрен башкаручылар (әкият сөйләүчеләр, чичәннәр һ.б.). Фольклор әсәрләренең төрләре, жанрлары. Балалар фольклоры (бишек җырлары, табышмаклар, тизәйткечләр һ.б.). Әдәбият теориясе. Фольклор. Халык авыз иҗаты.

Татар халык әкиятләре. Халык прозасының бер төре буларак әкиятләр. Әкиятләрнең хайваннар турында, тылсымлы, тормыш-көнкүреш төрләре булуы. Әкиятләргә салынган мәгънә, аларның әкият төзәтүгә юнәлдерелгән булуы, фәлсәфәсе.

«Ак бүре» (татар халык әкияте). Әкияттә яхшылык белән явызлык көрәше. Әкияттә халык морале, тылсым элементлары. Ак бүренең төрки халыкларның тотемы булуы. Әкияттәге традицион образлар. Тылсымлы әкиятләрнең поэтикасы. Тылсымлы әкияттә фантастика. Татар халык әкияте «Абзар ясаучы төлке», «Өч кыз», «Башмак», «Куркак юлдаш», рус халык әкиятләре «Төлке белән Алёнушка», башкорт халык әкияте

«Карга ни өчен исемен әйтеп бетерми?» Төрле халык әкиятләрендәге уртак һәм аермалы яклар. Әкиятләрдә халыкның яшәү рәвеше, менталитеты чагылышы. Әкият геройлары, аларга хас сыйфатлар.

Әдәбият теориясе. Әкият. Әкият төрләре. Әкиятләрнең теле. Гипербола, литота. Әкият формулалары. Чагыштыру. Халык әкиятләреннән үсеп чыккан автор әкиятләре турында мәгълүмат. Аларның уртак һәм аермалы яклары. Автор әкиятләрендә халык әкиятләренең мотивлары, образларының үстерелеше.Каюм Насыйри. Тормыш юлы турында мәгълүмат. «Патша белән карт» әкияте. Әкияттә ил белән идарә итүче образы. Халыкның бер вәкиле булган тапкыр карт образы, аның зирәклеге. Әкиятнең диалогка корылган булуы. «Күләгә» әкиятенә салынган мораль.Габдулла Тукай. Әдип турында мәгълүмат.«Су анасы» әкият-поэмасы. Әкият-поэмада кеше һәм табигать мөнәсәбәтләре. Су анасы мифик образы. Әсәрдә малай образының бирелеше, аңа салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Аның иҗаты, ачыш-табышлары.Әдәбият теориясе. Әкият-поэма төшенчәсе.Туфан Миңнуллинның «Гафият турында әкият» әкият-пьесасы. Драматургиядә халык әкиятләренең мотивын куллану. Гафият исемле малай, әкиятче, мифик образлар, урман җәнлекләре образлары. Алар аша автор идеясенең ачылуы.Әдәбият теориясе. Әкият-пьеса төшенчәсе.«Әкият» курчак театры турында мәгълүмат. Театрлар тарихында курчак театрларының урыны, әһәмияте. Казандагы «Әкият» курчак театрының бинасы, репертуары, җитәкчелеге, режиссёрлары, актёрлары.Адлер Тимергалин«Сәерпланетада». Адлер Тимергалин турында белешмә. Әсәрдәге вакыйгалар аша балаларда җаваплылык хисләре тәрбияләү. Әсәрдәге фантастик алымнар.Теоретик төшенчә. Фантастика. Фантастик элементлар. Белем баскычлары.Белемгә омтылу. Мәгариф учаклары турында мәгълүмат. «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе турында мәгълүмат.Мәдрәсәнең 1882 нче елда Казанда ачылуы. Анда белем алучыларның шәкертләр дип аталуы.Казанның Татар укытучылар мәктәбе турында мәгълүмат. Аның 1876 нчы елда ачылуы. Дүрт ел дәвамында белем алган укучыларның рус теле укытучысы булып китүе. Аларны Василий Радлов, Василий Богородицкий, Каюм Насыйри укытуы. Казан университеты турында мәгълүмат. Аның 1804 нче елның 17 нче ноябрендә ачылуы. Анда Карл Фукс, Илья Березин, Николай Лобачевский эшләве. Анда белем алган атаклы кешеләр. Хәзер аның Казан (Идел буе) федераль университеты дип аталуы. Гаяз Исхакыйның «Мөгаллим» пьесасы. Гаяз Исхакый турында мәгълүмат. «Мөгаллим» пьесасындагы Салих образы. Аңа салынган автор идеалы.Дәрдемәннең «Кил, өйрән...» шигыре. Дәрдемәнд турында мәгълүмат.«Кил, өйрән...» шигыренә бәйләп телләр белүнең әһәмияте турында сөйләшү.Габдулла Тукайның «Исемдә калганнар» әсәреннән өзек. Әсәрдә кечкенә Тукай образының бирелүе. Автобиографик әсәр герое белән Тукай арасында уртак һәм аермалы яклар. Кечкенә Габдулланың Хажиморат Казаковның «Бәләкәй Апуш» картинасында сурәтләнеше.Габдулла Тукайның Кырлайдагы музее. Музей урнашкан төбәк. Андагы истәлекле экспонатлар.Теоретик мәгълүмат. Мемориаль комплекс.Ибраһим Газиның «Илдус» әсәре. Малайның үз-үзен тотышы.Лагерьда Илдус белән бәйле вакыйга турында сөйләшү.«Салават күпере» журналы. Аның тарихы һәм бүгенгесе турында мәгълүмат.Гадел Кутуйның «Рөстәм маҗаралары» повестеннан «Әби әкияте», «Яз җиткәч», «Сихерле чәчәкләр», «Расад» бүлекләрен уку. Рөстәм образы турында сөйләшү. Малайга хас сыйфатларны табу. Хыял белән чынбарлык арасындагы аерманы табарга өйрәнү.Муса Җәлилнең «Сагыну», «Соңгы җыр» шигырьләрен уку. Аларга салынган хисне аңлау. «Алтынчәч» либреттосыннан өзек өйрәнү. Либреттоның әкияткә һәм дастанга нигезләнеп язылган булуы. Аның төп каһарманнары: Тугзак ана, Җик, Алтынчәч. Нәҗип Җиһановның либреттога музыка язуы. Композиторның иҗаты. Җырчы Мөнирә Булатова иҗаты. Ул башкарган арияләр. Язмышының опера сәнгате белән бәйле булуы. Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры турында мәгълүмат.Җырчы Мөнирә Булатова иҗаты. Ул башкарган арияләр. Язмышының опера сәнгате белән бәйле булуы.Фатих Кәримнең «Кыр казы», «Ватаным өчен», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» шигырьләрен уку. Аларда Туган илне саклау, ярату хисләренең салынган булуы.Фаил Шәфигуллинның «Сугышчан бурыч» хикәясе. Әсәрдә Нәбир исемле малайның үз-үзен тотышы. Малай кыйлган гамәлләр. Шәүкәт Галиевның «Аталы-уллы солдатлар» балладасы. Илне басып алучыларга көрәштә халыкның фидакарьлеге. Ил батырларына хөрмәт. Теоретик төшенчә. Баллада.Нәби Дәүлинең «Бәхет кайда була?» «Мин җирдә калам»шигырьләрендә бәхет эзләү һәм табу кебек фәлсәфи мәсьәләнең чишелеше. Лирик герой өчен бәхетнең үзе яшәгән җирдә булуы.Теоретик төшенчә.Шигырь. Ритм. Рифма.Фатих Хөснинең «Чыбыркы» хикәясе. Автор турында белешмә. Хикәядә малайның үз эшләре өчен җавап бирүе. Авторның бала психологиясен ачу үзенчәлеге.Теоретик төшенчә.Сюжет. Сюжет элементлары (экспозиция, төеноәнеш, вакыйгалар үстерелеше, кульминация, чишелеш)Фоат Садриевның «Көнбагыш чәчәге» хикәясе. Яхшылыкның нәтиҗәсе яхшылык булуын аңлау.Әхмәт Рәшитовның « Каяшлы ил – бәхет иле» шигыре. Туган ил кадерен белергә өйрәтү. Лирик геройның кичерешләрен ачу.Мәгъсүм Хуҗинның «Туган көн» хикәясе. Равил Фәйзуллинн иҗаты. «Табигать кочагында» шигыре. Шигырьдә табигатьне саклау, аны ярату хисләренең өстенлек итүен ачыклау. Мөдәррис Әгъләмовның тормыш юлы һәм иҗаты. «Матурлык минем белән» шигыре, «Җир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы. Матурлыкны табигатьтән эзләү мотвы. Табигатьнең кешеләргә мәрхәмәтле булуы, аны сакларга кирәклеге. Рәссам Иван Иванович Шишкин иҗаты. Аның Татарстан белән бәйле язмышы. Иҗаты.Гәбделхәй Сабитовның «Чәчәк нигә боекты?» хикәясе. Борис Вайнерның «Искиткеч китап». Ләбиб Лерон иҗаты. «Пирамида» хикәясе. Укучыларда

белем алуга теләк тудыру. Укымыйча гына белемле булу мөмкин түгеллеген ачыклау.Теоретик төшенчә. Юмор. Алмаз Гыймадиев иҗаты. «Зөлфия + ... мин» хикәясе. Беренче мәхәббәт хисләренең сурәтләнеше. Язуда гына түгел, тормышта да хаталар җибәрергә ярамаганын ачыклау. Шәүкәт Галиевның «Ул кем?» «Әлләкем», «Мәрзия мәсьәләсе» шигырьләре. Шагыйрьнең табышмак, юмористик шигырьләрендә бала хисләренең ачылышы.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 6 КЛАСС

Халык авыз иҗаты.Фольклор – халыкның коллектив иҗат җимеше. Анда халыкның теләк-омтылышының чагылышы. Фольклорның вариантлы булуы. Фольклор әсәрләренең жанрларын гомуми күзаллау. Балалар фольклоры (бишек җырлары, табышмаклар, тизәйткечләр, мәкальләр һ.б.). Башка халык авыз иҗаты белән чагыштыру.Әдәбият теориясе. Фольклор. Халык авыз иҗаты.Мифлар. Татар халык мифлары.Мифлар – кешеләрнең дөньяны фантастик аңлавы. Мифик геройлар турында төшенчә. Миф белән әкиятнең аермасы. Рус, грек мифлары белән чагыштыру. «Шүрәле», «Шүрәлене ничек алдарга?» «Су иясе», «Өй иясе», «Дедал белән Икар» мифлары. Мифларны өйрәнгән галимнәр. Язучылар иҗатында мифик геройлар. Рабит Батулланың “Албасты” пьесасы.Әдәбият теориясе.Миф.Мифик геройлар.Мәкальләр һәм әйтемнәр.Мәкальнең акыл бирү, сөйләмне матурлау өчен кулланылуы. Мәкальләрнең тематикасы. Әйтемнең күчерелмә мәгънәдә кулланылган, сөйләмнең эмоциональ көчен арттыра торган жанр булуы. Мәкаль белән әйтемнең аермасы. Татар мәкальләре һәм әйтемнәренең русча эквивалентлары. Әдәбият теориясе. Мәкаль, әйтем.Халык җырлары.Халык җырларының авторы халык булуы. Аларның вариантлылыгы. Халык җырларының жанрлары. Йола җырлары, аларның килеп чыгу үзенчәлеге. Йола бәйрәмнәреннән Сөмбелә бәйрәме. Чуваш халык бәйрәме Чуклеме. Тарихи җырлар. “Көзгә ачы җилләрдә” җыры. Уен җырлары. “Кәрия-Зәкәрия” җыры.Әдәбият теориясе. Халык җырлары. Халык җыры жанрлары. Йолалар, йола җырлары. Тарихи җырлар. Уен җырларыШигърияттә халык көе.Шагыйрьләрнең кайбер шигырьләре халык тарафыннан көйгә салынуы. Г.Тукайның “Туган тел” шигыре. Аның төрле телләргә тәрҗемә ителүе. Г.Тукайның “Туган авыл” шигыре. Аның дә халык җыры кебек яратып җырлануы, киң таралган булуы. Композитор А.Монасыйпов турында кыскача белешмә. Кешенең балачагы үткән туган якның кадере.Әдәбият теориясе. Автор җырлары Татарстан Республикасы гимны.Гимнның дәүләт символы булуы. Гимн уйнала торган очраклар. Гимнны тыңлау тәртибе. Татарстан Республикасының Дәүләт гимны авторлары Р.Байтимеров, Р.Яхин. Гимн текстының эчтәлеге, көе. Әдәбият теориясе. ГимнҖырның яшәвендә башкаручының роле. Җырчы Р. Ваһапов – милли профессиональ эстрадага нигез салучы. Әдәбият теориясе. Профессиональ җырчы. Нәкый Исәнбәт. Язучы турында кыскача белешмә.“Өч матур сүз” шигыре. Әти-әни, туган илнең кадере. Шигырьдәге лирик герой. Шигырьнең диалог формасында язылуы. Шигырьнең Г.Тукайның “Туган тел” шигыре белән аваздашлыгы.Әдәбият теориясе. Лирик герой. Сынландыру.Мәҗит Гафури. Әдип турында кыскача белешмә. Рус мәсәлчеләре белән чагыштырып өйрәнү.«Әтәч белән Сандугач» мәсәле. Мәсәлдә туган җир кадере темасының дәвам итүе. Ирек, кеше өчен ирек кадере турында белешмә. Мәсәлдә сынландыру алымы. Мәсәлнең морале.“Ана” шигыре. Шигырьдә ана өчен бала, бала өчен ана кадере. Н.Исәнбәт шигырьләре белән аваздашлыгы. Бишек җырларының әһәмияте турында мәгълүмат.Әдәбият теориясе. Мәсәл. Габдулла Тукай. Шагыйрьнең тормыш юлы, иҗаты турында мәгълүмат. “Шүрәле” әкият-поэмасы. Әкият-поэмада кеше һәм табигать мөнәсәбәтләре, туган авыл табигатенең матурлыгы. Шүрәле мифик образы. Әсәрдә егет һәм Шүрәле образларының бирелеше, аларга салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Фәрит Яруллин. Композитор турында белешмә.“Шүрәле” балеты. Г.Тукайның «Шүрәле» әкият-поэмасына балет язылу. Балет авторлары Ф.Яруллин, Ә.Фәйзи, Л.Якобсон турында мәгълүмат. Былтыр, Шүрәле образларының бирелеше. Сөембикә образы, аңа салынган мәгънә. Әдәбият теориясе. Балет. Муса Җәлил. Шагыйрьнең тормыш юлы, сугыш чоры иҗаты, “Моабит дәфтәрләре” турында мәгълүмат. М.Җәлилнең музей-квартирасы.“Чәчәкләр” шигыре. Шигырьнең язылу урыны, вакыты. Шигырьдәге символлар. Ччәкләрнең матурлык һәм үлемсезлек символы буларак бирелүе. Туган илне ярату, туган илне саклау идеясе. Әдәбият теориясе. Символ, строфа. Әмирхан Еники. Әдип турында кыскача белешмә.“Туган туфрак” хикәясе. Әсәрнең төп идеясе. “Нигез”, “туган туфрак” төшенчәләре. Авыл табигатенең, авыл халкының бирелеше. Хикәядәге символлар. Клараның эчке кичерешләре. Авыл проблемалары. Галимҗан Ибраһимов. Әдип турында кыскача белешмә.“Кар ява” хикәясе. Кышкы табигать, кар яву күренешенең тасвирлануы. Хикәядә чагыштырулар.Кави Нәҗми. Шагыйрь турында кыскача белешмә.“Кызыклы хәл” шигыре. Шигырьдә Вилдан белән булган хәлнең бирелеше. Строфа, рифмалар. Эчтәлекне ике өлешкә бүлеп карау мөмкинлеге. Шигырьдәге юмор. Мәрзия Фәйзуллина. Тормыш юлы, иҗаты турында кыскача белешмә.“Чыршының күлмәкләре” шигыре. Шигырьнең эчтәлеге, поэтик яңгырашы. Чагыштырулар, сынландыру. Шигырьдә күтәрелгән экология проблемасы.Резеда Вәлиева. Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат. “Нәни чыршы” шигыре. Шигырьнең эчтәлеге, кулланылган троплар. Шигырьдә күтәрелгән проблема. Туфан Миңнуллин. Тормыш юлы турында мәгълүмат ,“Акбай һәм Кыш бабай” пьесасы. Пьесада Яңа ел бәйрәменә әзерлекнең бирелеше. Кыш бабай белән Кар кызы теләкләре. Яңа ел белән котлау

сүзләре. Каюм Насыйри. Әдип турында кыскача белешмә. Аның энциклопедист галим булуы. Казандагы һәм Яшел Үзән районындагы музейлары.“Әбүгалисина” кыйссасы. Әбүгалисина һәм Әбелхарис образлары. Аларның белемгә омтылышлары, белем өйрәнүдәге тырышлыклары. Белемнең файдасы. Әбүгалисинаның ярлы егеткә, Әбелхарисның патшага булышуы. Туганлык һәм көнчелек хисләре. Әбүгалисинаның галим булып танылуы.Әдәбият теориясе. Кыйсса. Габделхәй Сабитов. Язучы турында кыскача белешмә.“Чүкеч” хикәясе. Язучының әйтергә теләгән фикере. Хикәядә малай һәм ата образлары. Әсәрдә искә алынган эш кораллары. Әдәбият теориясе. Хикәяләү. Абдулла Алиш. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Әни ялга киткәч” хикәясе. Хикәянең төп идеясе. Малайның яңага омтылышы, эшчәнлеге. Малайның өйдә башкарган эшләре. Малайның эшкә өйрәнүе турындагы мәкальләр.Әдәбият теориясе. Хикәяләүче. Фәнис Яруллин. Әдип турында кыскача белешмә.“Кояштагы тап” хикәясе. Әсәрнең төп идеясе. Малай һәм ана образлары. Хикәядә ялганның, ялкаулыкның фаш ителүе. Яманлыкның эзе калуы. Әдәбият теориясе. Притча. Гөлшат Зәйнашева. Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат.“Кем булырга?” шигыре. Шагыйрәнең әйтергә теләгән фикере. Шигырьдә әйтелгән һөнәрләр. Һөнәр сайлауның мөһимлеге.Мәгъсүм Латыйфуллин. Язучы турында кыскача белешмә.“Сәйдәшнең юл башы” хикәясе. Салих Сәйдәшевның һөнәр сайлавында зур роль уйнаган вакыйга. Танылган кешеләрнең төрле һөнәрләр турында уйланулары. С.Сәйдәшевның тормышына йогынты ясаган шәхесләр.Әдәбият теориясе. Биографик әсәр. Салих Сәйдәшев. Композиторның тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. С.Сәйдәшев исемендәге Зур концерт залы, музее, һәйкәле. Равил Фәйзуллин. Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат.“Бердәнбер” шигыре. Шигырьнең төп идеясе. Бердәнбер сүзенең мәгънәсе. Шигырьнең төзелеше. Дәрдемәнд. Әдип турында кыскача белешмә.“Ике туган” хикәясе. Хикәянең эчтәлеге. Туганлык мөнәсәбәтләренең бирелеше. Әтәч белән тавыкның кешеләштереп (персонификация) бирелүе. Сәламәт булуның, куркынычсызлыкның элементар кагыйдәләре. Һади Такташ. Шагыйрь, аның балачагы турында мәгълүмат.“Мокамай” поэмасы. Поэманың эчтәлеге. Мокамай образының прототибы. Поэмада кулланылган сурәтләү чаралары. Тормыштагы ялгыш адымның һәлакәткә илтүе. Шагыйрьнең дуслык хисләренә тугрылыгы. Поэмадагы символлар.Әдәбият теориясе. Поэма. Ренат Харис. Әдип турында кыскача белешмә. Аның төрле яклы иҗаты.“Серле алан” пьесасы. Пьесаның эчтәлеге. Малайлар, карт образлары. Пьесадагы символик образлар. Ваемсызлык нәтиҗәләре. Бәхет, тынычлык өчен һәр кешенең җавалылыгы. Әдәбият теориясе. Символик образ. Диалог. Монолог.

Эльмира Шәрифуллина. Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат.“Дуслык, чын дуслык!” шигыре. Шигырьнең эчтәлеге, төзелеше. Дуслыкның көче турында уйлануШәүкәт Галиев. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат.“Дуслык балы” шигыре. Шигырьнең эчтәлеге. Шигырьдә күтәрелгән милләтара дуслык, толерантлык проблемалары.Шигырьнең строфалары, рифмалары, троплар. Шәүкәт Галиев. “Курыкма, тимим”, “Атлап чыктым Иделне” шигырьләре. Шигырьләрнең эчтәлекләре. Һәр шигырьдәге юмор. Фаил Шәфигуллин. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Ике тиен акча” хикәясе. Хикәянең эчтәлеге. Марат образы. Хикәядәге юмор. Язучының юмор аша әйтергә теләгән фикере. Роберт Әхмәтҗанов. Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат.“Иртә әле...” шигыре. Шигырьдә табигать тасвиры. Кулланылган әдәби алымнар. Туган ил кадере. Әдәбият теориясе. Пейзаж. Гәрәй Рәхим. Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат.“Апрель” хикәясе. Әсәрнең эчтәлеге. Төп идеясе. Хикәядәге чагыштырулар. Автор игътибарны юнәлткән табигать кануны. Әдәбият теориясе. Портрет. Гомәр Бәширов. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат.“Туган ягым – яшел бишек” повестеннән өзек. Сабантуй турындагы өзекнең эчтәлеге. Сабантуй бәйрәменең тасвирлап бирелеше. Көрәшче егетләр, Хәкимҗан образлары. Сурәтләү чаралары. Сабантуй бәйрәме тарихы. Лотфулла Фәттахов. Рәссамның тормышы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Сабантуй” картинасында сурәтләнгән табигать, авыл кешеләре. Балалар өчен чыга торган газета-журналлар.“Сабантуй” журналы. Журнал басылып чыгу тарихы. Журнал рубрикалары. Мәкаләләрнең эчтәлеге.

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 7 КЛАСС

Халык авыз иҗаты. Йола фольклоры. Йола фольклоры турында төшенчә. Йолаларның төрләре. Алар – халыкның рухи байлыгы, халыкны милләт итеп берләштерә торган асыл нигезләрнең берсе. Аларның көнкүреш һәм дини гореф-гадәтләр белән бәйләнеше, төрләре, үзенчәлекләре. Гаилә йолалары. “Бәби туе”, “Туй” йолалары турында белешмә. Аларны үткәрү тәртибе Фәтхи Бурнаш. Язучы турында белешмә. “Яшь йөрәкләр” драмасы (өзек). Драмада йолаларның бирелеше, халкыбызга хас сыйфатлар.

Халык авыз иҗаты. Бәетләр. Бәетләрнең лиро-эпик жанр булуы. “Сак-Сок” бәете.Кошларга әйләнгән ике бала язмышының фаҗигасе, бәетнең фантастик сюжетка корылган булуы (Мөнәҗәтләр. Мөнәҗәтләрнең лирик жанр булуы, аларның нигезендә ялгызлыкта үз-үзең белән сөйләшү, Илаһи көчкә мөрәҗәгать итү, ялварып, ярлыкауны сорау икәнлеге турында мәгълүмат. Мөнәҗәтләрнең борынгы заманнардан ук татар язма әдәбиятының һәм халык иҗатының үзенчәлекле жанры булып формалашуы. “Туган ил исемнән китмәс” мөнәҗәтендә туган ил темасының бирелеше *Габдулла Тукай. Шагыйрь иҗаты турында белешмә.“Милли моңнар” шигыре. Шагыйрь һәм милләт язмышы мәсьәләсе Фатих Әмирхан. Тормышы һәм иҗади эшчәнлеге.“Ай өстендә Зөһрә кыз” әсәренең татар халык экиятләренә нигезләнүе. Яхшылык белән явызлык көрәше. Әдәбият теориясе. Әдәбиятта фольклоризм Нәкый Исәнбәт. Язучы иҗаты турында

белешмә.Халык авыз иҗатын җыюдагы хезмәтләре. “Җирән чичән белән Карачәч сылу” драмасы. Үзәк геройда халык авыз иҗатыннан килә торган сыйфатларның (җорлык, тапкырлык, акыл көче ярдәмендә дошманнарын җиңү) туплап бирелеше *Галимҗан Ибраһимов. Язучының тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Алмачуар” хикәясе. Хайваннарга карата миһербанлылык хисләре тәрбияләү. Татар халкының милли киемнәре һәм бизәнү әйберләре. Түбәтәй (кәләпүш), калфак, читек, чулпы, беләзек, изү турында мәгълүмат. Милли киемнәрнең үзенчәлеге, вакыт узган саен үзгәрүләргә бирелүе, халкыбыз үткән зур тормыш юлын, аның үткәнен һәм бүгенгесен чагылдыруы.

Роберт Миңнуллин. Шагыйрь турында белешмә.“Килен төшкәндә” шигыре. Халкыбызның гореф-гадәтләрен белү, аларга мәхәббәт тәрбияләү

Рөстәм Яхин. Композиторның тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. Аның профессиональ җырлар, романслар, музыкаль әсәрләр башкаруындагы эшчәнлеге. Рөстәм Яхин – Татарстан Республикасының Дәүләт гимны авторы

Халисә Мөдәррисова. Шагыйрәнең тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Көмеш дага” шигырендә бәхет төшенчәсенең тирән фәлсәфәсен ачуы. Сугыш фаҗигасенең

Әдип Маликов. Шагыйрь турында белешмә. «Ил язмышы — ир язмышы” шигырендә ватанпәрвәрлек билгеләре чагылу. Шигырьдә оптимистик рух.

Әдәбият теориясе. Гражданлык лирикасы. Пафос..

*Гадел Кутуй. Тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Сагыну” нәсере. Сугыштагы кешенең кичерешләрендә туган ил образы.

Әдәбият теориясе. Нәсер турында төшенчә. Инверсия .

Сибгат Хәким. Шагыйрьнең тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Бакчачылар” поэмасы, “Бу кырлар, бу үзәннәрдә” шигыре. Әсәрләрдә лиризм, сәнгатьчә гадилек һәм осталык, ватанпәрвәрлек хисләре чагылышы.

Рафаил Төхфәтуллин. Язучы турында белешмә. “Җиләкле аланнар” повестенда балачак хатирәләренең самимилеге, төгәллеге. Мәктәп тормышының үзенчәлекле детальләрдә чагылышы. Укучы һәм укытучы мөнәсәбәтләрен бала күңеле һәм хисләре аша тасвирлау.

*Мөхәммәт Мәһдиев. Язучы турында белешмә. “Без — кырык беренче ел балалары” повесте (өзек). Бөек Ватан сугышы авырлыкларының әсәрдә чагылышы. Яшүсмерләр образы.

Әдәбият теориясе. Тартмалы композиция.

Мөхәммәт Мирза. Шагыйрь турында белешмә. “Изге сукмак” шигыре. Балачак хатирәләренең онытылмавы, кешелеклелек сыйфатларының (мәрхәмәтлелек, изгелек, шәфкатьлелек) бирелеше

IV. Һәр чорның үз герое

*Һади Такташ. Тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Алсу” поэмасы. Яшәү шатлыгы, оптимизм, үзеңне бәхетле тою хисләре чагылышы.

Әдәбият теориясе. Рефрен, кабатлау (3 сәгать).

V. Туган җир ул була бер генә, туган җирнең кадерен бел генә!

*Марсель Галиев. Тормыш юлы, иҗаты турында белешмә. “Нигез” повесте (өзек). Әсәрдә Бөек Ватан сугышы елларындагы вакыйгалар. Повестьта гореф-гадәтләрнең, йолаларның бирелеше. Туган җирнең, туган нигезнең кадерле, изге булуы, образларның бирелеше.

Әдәбият теориясе. Повесть

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 8 КЛАСС

I бүлек. Тарих китабында безнең өчен бик күп хатирәләр саклана

Халык авыз иҗаты. Риваять жанры турында теоритик төшенчә. Риваять белән әкиятнең уртак яклары.“ Сихерче кыз”, “Гали тугае”риваятьләре.,“Моргана” (Урта гасыр Европа халкы риваяте) Риваятьләрне кабатлау

Легенда турында төшенчә бирү.”Зөһрә кыз” легендасы. Легенда белән риваятьләр арасында аермалы якларны билгеләү.

Милли уен кораллары. Милли уен кораллары белән танышу. Татар халык музыка уен коралларына кызыксыну уяту

II.Без тарихта эзлебез. Сәяхәтнамәләр һәм елъязмалар.Сәяхәтнамәләр һәм елъязмалар турында төшенчә. Ибне Фодланның 921-922 нче елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган елъязмасы. Мәдәниятебезгә, тарихыбызга карата горурлык хисе тәрбияләү.Ф.Кәрими турында белешмә. “Аурупа сәяхәтнамәсе. Сәнгать җәүһәрләренә, халкыбыз мирасына кызыксыну уяту

М.Юныс иҗаты. “Су”хикәясен уку.Туган илне сагыну, Ватанга, туган җиргә, табигатькә карата мөнәсәбәт.

Г.Тукай . Г.Тукай иҗаты. “Пар ат”шигыре. Тукай яшәгән чор турында тарихи белешмә. Шигырьдәге хис кичерешләр.Милли әдәбиятыбызны үстерүдә Б.Урманче иҗаты. Сирәк очрый торган талантка ия булган сынчы иҗаты белән горурлану. Наҗар Нәҗми Тукай шәкерте.Туган телгә, милли тарихка ихтирам.

III.Онытылмас еллар(6).

Рәссам Виктор Куделькин. Рәссамның иҗаты. Г..Ахунов “Замандашлар портреты. Сугыш авырлыгы үз җилкәсендә күтәргән яшь буынга шул чор кешеләоенә ихтирам тәрбияләү

Р.Әхмәтҗанов. Язучы турында белешмә. “Солдатлар” җыры. Гражданлык һәм патриотик хисләр. Татар халык җыры “Герман көе”

Ф.Кәрим. Патриот шагыйрь иҗаты белән танышу. .”Ант”, “Кыңгыраулы яшел гармун”. Кыюлык, батырлык, бирелгәнлек, аны саклый белү сыйфатлары.

Т.Миңнуллин. Тормыш юлы, иҗаты белән танышуБөек Ватан сугышында катнашкан геройлар тарихы.Туган ил өчен көрәшү,көчле рухлы булу.

Казанда М.Җәлил һәйкәле һәм җәлилчеләргә куелган барельефлар. Барельеф төшенчәсен аңлауга ирешү.М.Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты буенча белемнәрне системалаштыру, ихтияр көче, рухи ныклык тәрбияләү. Хат үрнәкләре. Фронт хатлары белән танышу

М.Кәрим. М.Кәрим иҗаты.“Билгесез солдат шигыре. Туган илгә мәхәббәт, укуга омтылыш тәрбияләү.

Ч.Айтматов. Язучы турында белешмә.“ Анам кыры”әсәре. Б.Ватан сугышы кырларында илебезнең азатлыгы өчен кан коелуның мәгънәсе. Туган илгә, халкыбыз батырлыгына мәхәббәт. Әдәбиятта сугыш сурәтләнешен бәяләү.

.К.Булатова “Башым иям”

IVӘтинең зур бүреге иртә киелде.

К.Булатова. К.Булатованың тормыш юлы һәм иҗаты. “Башым иям” шигыре. Сугыш, аныңгади халык, балалар җилкәсенә алып килгән авырлыгын аңлау.

Н.Әхмәдиев . Н.Әхмәдиев турында белешмә. “Җиңү көне” шигыре, “Минем туган көнем” хикәясе.М.Шиһапов “Җиңү көне ансат бирелмәде. Якыннарыңа, туганнарыңа карата ихтирам.

Факил Сафин. Ф.Сафин иҗаты. “ Тулганай”әсәре.Әниләргә карата ихтирам.Яңа материалның таныш әсәрләр белән бәйләнеше.

Р.Вәлиев . Язучы турында белешмә.“Ватаным”шигыре.Туган ил белән горурлану, аның тарихы белән кызыксыну.”Вакыт сынавы аша”

VАна - изге, ана – бөек, ана – дан! Аналар өчен йөрәгенең олылыгын, туу кирәк кайчак безгә яңадан.

Ш.Камал. Язучы турында белешмә. “Буранда” хикәясеГеройларның яшәү кыйбласы аша нәтиҗә ясау, әниләргә карата мәрхәмәтлелек хисләре булдыру.

. И.Салахов. И.Салахов иҗаты “Ана тавышы” өзеге. Тарихыбызга карата игътибар, чорга дөрес бәя, әхлак тәрбиясе бирү.

С.Хәким “Әнкәй”, “Җырларымда телим” шигырьләре. Өлкән буынга мәрхәмәтлелек хисләреЭкологик тәрбия идеяләре турында фикер йөртү.

Р.Миңнуллин . Язучы турында белешмә.”Әнкәй” шигыре.”Гаилә кыйммәте” төшенчәсен формалаштыру.

М.Галиев .“Су буеннан әнкәй кайтып килә”, “Кабатланмас әкият”.Халкыбызныңтормы-көнкүреше, элекеге авыл тормышы турында мәгълүмат.Белем алуга омтылыш уяту.

Ш.Хөсәенов “Әниемнең ак күлмәге”. Югары әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.”Эчке конфликт төшенчәсен формалаштыру.

Ф.Садриев .Ф.Садриевның тормышы, иҗаты. “Таң җиле” әсәреМедицина терминнары турында мәгълүмат.Әти-әнигә мәхәббәт, бәхетнең кадерен белеп яшәү.Имансыз балаларныңигелек күрмәүләре.Кая барсам әнкәй күңелдә.Ана – бөек исем.

VI Көлсәң – көл, еласаң – ела!

Беренче сатирик журналлар. Сатирик журнал турында теоритик төшенчә.

Г.Камал иҗаты. “Банкрот” комедиясе. Театр сәнгате аша эстетик зәвык тәрбияләү.Хезмәткә мөнәсәбәт, Акча артыннан куу юлында кешелексезлек һәм түбәнлек сГ.Афзал . Г.Афзал иҗаты.Ирония турында төшенчә..“Юл газабы”, “Тәвәккәл әби”. Китап укуга, белем алуга омтылыш. Язучы хезмәтенә мәхәббәт тәрбияләү.Юмор аша язучы теләгән фикерне табарга өйрәнү

З.Мансур “ Таңсылу әкияте” З.Нури. Тормышы, иҗаты. “Пародия”, “Эпиграмма” төшенчәләре турында белем бирү.Дөреслекне аңлау, дөреслек белән яшәү мәгънәсен аңлату. Әйләнә тирәдәге вакыйгалардан кешеләрнең гамәлләреннән гыйбрәт ала белү турында фикер алышу.

VIIДаһи гомере – халкы хәтерендә.

Р.Харис . Р.Харис иҗаты.“Гармунчы”, “Ике гөл”. Эстетик зәвык тәрбияләү.Гармунчы һөнәренә мәхәббәт. Табигатькә карата күзәтүчәнлек булдыру. Экологик тәрбия.

Зөлфәт. Зөлфәтнең тормыш юлы, иҗаты. “Шигырем ачык”, “Шундый чагы әле җанымның” шигырьләре.Татар шигъриятенә кызыксыну уяту. Бәхетнең кадерен белү

Г.Кайбицкая, Р.Батулла .Г.Кайбицкая, Р.Батулла турында белешмә.Опера һәм бию сәнгатенә эстетик тәрбия.Музыка әсәрләре аша туган җиргә мәхәббәт. Үз эшең белән горурлану.

VIIIТабигатнең дә җаны, рухы бар.

А.Хәлим . А.Хәлимнең тормышы һәм иҗаты.“Өч аяклы ат”повесте. Әсәрнең эчтәлеге. Төп идеясе.автор җиткерергә теләгән фикер.Кешелеклелек, җаваплылык сыйфатлары.Образлар .Хайваннарга карата миһербанлылык хисләре.

Г.Хәсәнов Г.Хәсәнов турында кыскача белешмә. “Беренче күк күкрәү” хикәясе.Хикәянең эчтәлеге. Төп идея. Сүрәтләү чаралары.Табигатьнең үзенчәлеклелеге.

К.Кәримов . К.Кәримов турында кыскача белешмә. “ Тимергали бабай хикәяте”.Хикәятнең эчтәлеге. Авторның фикере.Тарихны барлау.

Балалар өчен чыга торган газета-журналлар. “Ялкын”журналы. Журнал басылып чыгу тарихы. Журнал рубрикалары. Мәкаләләрнең эчтәлеге. Өйрәнелгән теоретик төшенчәләр

СОДЕРЖАНИЕ КУРСА ЗА 9 КЛАСС

Атадан улына чын мирас – сүздер...Халык авыз иҗаты. Дастаннар. Халык авыз иҗатының эпик жанры дастан турында төшенчә. Дастаннарның төрләре. “Идегәй” дастаны. Аның төп герое. Дастанда тарихи шәхесләрнең сурәтләнүе. Әсәрдә ил белән идарә итү, халык язмышы мәсьәләсе. Кол Гали язмышы. “Кыйссаи Йосыф” поэмасы. (Поэмадан өзек) Йосыфның язмышы. Туганнар арасындагы мөнәсәбәтләр. Йосыф-Зөләйха мәхәббәте. Сюжетта кешеләрне ярату (гуманизм), гаделлек карашларының чагылышы. Поэмада төш күрү мотивлары. Рәдиф төшенчәсе.

Мәхәббәт бер булса да, ике йөрәктә яши.Сәйф Сараи. “Сөһәйл вә Гөлдерсен” дастаныннан өзек. Әсәрнең сюжеты. Дастанда сурәтләнгән табигать күренешләренең роле. Чагыштыру, метафоралар, аларның оригинальлеге. Дөньяны материалистик аңлауны чагылдырган детальләр, аларның ышандыру көче. Геройларга характеристика бирү. Нәзыйрәчелек төшенчәсе.

Гөл үссә - җирнең күрке, кыз үссә - илнең күрке.Габделҗаббар Кандалый. Тормыш юлы һәм иҗаты. “Сәхибҗамалга”поэмасы. Шагыйрьнең әдәбиятка алып килгән яңалыгы. Әсәрдә мәхәббәтнең чагылышы. Хатын-кыз гүзәллеген тасвирлауда шагыйрьнең табышлары. Ризаэтдин Фәхретдин тормыш юлы һәм иҗаты. “Әсма, яки Гамәл вә җәза” романында күтәрелгән проблемалар. Яхшылык һәм явызлык, әдәплелек һәм әдәпсезлек, галимлек һәм наданлык бәрелеше. Төп герой Әсма язмышы. Габдулла Тукайның тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Әдипнең Казан чоры иҗаты. “Татар кызларына” шигырендә күтәрелгән мәсьәләләр. Әсәрдә лирик геройның хисләрен ачыклау. Г.Тукайның татар кызлары турындагы хыял-өметләре. Шагыйрь һәм милләт язмышы мәсьәләсе. Казан шәһәрендә Габдулла Тукай музее турында мәгълүмат. Фатих Әмирханның тормыш юлы һәм иҗаты. Әдипнең күпкырлы иҗаты. “Хәят” повесте. Төп каһарман образы. Аңа хас сыйфатлар. Бай татар зыялыларының гаилә тормышы һәм гореф-гадәтләре. Шул шартларда үскән татар кызының холкы тәрбияләнү, омтылыш-теләкләре чагылу. Рус дөньясы белән аралашып үскән яшь кешенең дөньяга һәм яшәү тәртипләренә карашында каршылыклар туу. Кеше психологиясен тасвирлауда авторның осталыгы. Аяз Гыйләҗевнең тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә. Аның “Җомга көн, кич белән...” повесте. Әсәрдә Бибинур образының бирелеше. Бибинур әбинең изге күңеллелеге, шәфкатьлелеге. Авторның кешеләрдә яхшылык, игелеклелек кебек сыйфатларның кими баруына борчылуы. Повестьның А.Солжиницинның «Матрёнин двор» әсәре белән уртак һәм аермалы яклары. Әсәрнең сәнгатьнең башка төрләре белән бәйләнеше. Рөстәм Мингалим. Шагыйрьнең прозасы “Сап-сары көзләр” хикәясе. Сугыш чоры кешеләренең язмышы, тормышы сурәтләнеше. Антитеза.

Бер йөрәктә туган җыр икенче йөрәкне кузгата.Лирика. Пейзаж лирикасы. Ркаил Зәйдулла “Буранда” шигырендә сурәтләнгән табигать күренеше. Шагыйрь хисләрен ачу юллары. Илсөяр Ихсанова иҗаты. “Тузганак”шигырендә пейзаж лирикасы. Анда табигать һәм кеше мөнәсәбәтләренең ачылышы. Гражданлык лирикасы. Сания Әхмәтҗанова.” Аның “Татар акылы...” әсәрендә күтәрелгән проблемалар. XX йөз башында Төркиягә киткән бөек шәхесләр турында мәгълүмат бирү. Сәяси, фәлсәфи лирика. Марс Шабаев “Корыган имән монологы”. Күңел лирикасы. “Корыган имән монологы” шигырендә шагыйрьнең фәлсәфи карашларының чагылышы. Мөхәммәт Мирзаның тормышы һәм иҗаты турындагы белешмә. Иҗатына хас үзенчәлекләр. Робагый, газәл.Фирүзә Җамалетдинова “Ташлар”. “Кунак көткән кебек” шигырьләренең идея-проблематикасы. Рәшит Әхмәтҗанов “Сандугач керде күңелгә” шигырендә шагыйрь хисләренең чагылышы.

Театр – яктылыкка, нурга илтә! Галиәсгар Камалның тормыш юлы, иҗаты “Беренче театр”. Драматург каләменә хас сыйфатлар. “Беренче театр” комедиясендә конфликт һәм аның чишелеше, образларның үзенчәлекле якларын ачу. Әдәбият теориясе. Сүз уйнату. Монолог. Артистка Сәхибҗамал Гыйззәтуллина-Волжская. Беренче хатын-кыз татар артисткасы Сәхибҗамал Гыйззәтуллина-Волжская иҗаты, театр сәнгатен үстерүдәге эшчәнлеге.Галиәсгар Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры турында белешмә. Рәссам Канәфи Нәфыйков. Галиәсгар Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры. Казан театр училищесы. Халисә Мөдәррисова тормышы һәм иҗаты. “Бәйге хакы” повестеннан өзек белән танышу. Язучының кеше язмышы турындагы ачыш-табышлары. Артистлар тормышын яктыртудагы яңалыгы. Аның сәхнә әсәре булып уйналуы

Мең шифага ия кулларда күпме язмышларның эзе бар...Г.Әпсәләмов тормыш юлы һәм иҗаты. “Ак чәчәкләр” романында күтәрелгән проблемалар. Әсәрдә табиблар һәм шәфкать туташларының хезмәтен чагылдыру үзенчәлеге .Әдәбият теориясе. Роман. Хронотоп.. С.Сөләйманова. Тормыш юлы һәм иҗаты.Әдибәнең шигъри осталыгы. Шагыйрәнең прозасы. Табиблар тормышын чагылдырган “Гөлбадран” повестеннан алынган “Дөнья бу!..” өзеге белән танышу. Сәламәтлек сагында торучы табибларның үз эшләренә һәм кешеләргә мөнәсәбәте. Медицинада хирург хезмәте турында сөйләшү.

Укытучым! Синең бөек исемең йөрәгемдә мәңге сакланыр...М.Мәһдиев тормыш юлы һәм иҗаты. Әдип каләменә хас сыйфатлар. “Фронтовиклар” романында укытучылар тормышын һәм эшчәнлеген чагылдыру

үзенчәлеге. Төп герой Рушад образы. Әдәбият теориясе. Тип. Казан педагогия колледжы. Л.Шагыйрьҗан. Шигърияткә алып килгән яңалыгы. "Укытучы" шигырендә күтәрелгән проблемалар. В.Нуриев "Инша". хикәясендә Әкрәм образының бирелеше. Хикәядәге юморны аңлау."Идел" журналы.

Авыр эшкә беләк бар, кыю эшкә йөрәк бар. Х.Сарьян. Иҗатында лиризм. "Әткәм һөнәре" повестенда яшь кеше образын ачу үзенчәлекләре, аларда әхлакый сыйфатларның бирелеше. Татар халкының борынгыдан килгән һөнәрләре турында белешмә бирү. Г.Ахунов тормыш юлы һәм иҗаты. Иҗатында нефтьчеләр тормышын яктырту үзенчәлекләре. "Хәзинә" романында нефть чыгаручылар образлары. Нефть табу белән бәйле һөнәрләр турында мәгълүмат бирү.Әдәбият теориясе. Әдәби характер. И.Юзеев тормыш юлы һәм иҗаты. Аның шигъри һәм драматурглык осталыгы. "Таныш моңнар" поэмасында яшь кешенең тормыш юлын сайлауны чагылдыру. Әдәбият теориясе. Поэма.

Хисам Камаловның тормыш юлы һәм иҗаты". Очучы" хикәясендә күтәрелгән проблемалар. Очучы һөнәре турында мәгълүмат бирү.Әдәбият теориясе. Мәдхия. М. Маликованың тормыш юлы һәм иҗаты турында белешмә бирү, "Казан каласы-таш кала" повестеннан өзек өйрәнү. Салисә Гәрәева Эшче һөнәрләрен ачу үзенчәлеге. "Сварщик егет" шигыре. Әдәбиятта тимерне эретеп ябыштыручылар образларын һәм эшчәнлеген гәүдәләндерү.